

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Miroslav Gyenes

Bezpečnosť miest gay sociability v Československu v 80. a 90. rokoch 20. storočia

Bakalárska práca

Praha, 2023

Prehlásenie

Prehlasujem, že som túto bakalársku prácu vypracoval samostatne a s použitím prameňov a literatúry riadne citovaných a uvedených v zozname literatúry a zdrojov. Prácu som nevyužil k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

Súhlasím s tým, že bakalárska práca môže byť zverejnená v elektronickej knižnici FHS UK a môže byť využitá ako študijný text.

V Prahe dňa 21.6.2023 Miroslav Gyenes

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som rád poďakoval prof. Dr. phil. Pavlovi Himlovi za jeho cenné a odborné rady, a hlavne veľkú trpezlivosť a ochotu. Ďalej chcem poďakovať pražskému Centru pro queer paměť za sprístupnenie archívu a taktiež za ochotu tráviť v ňom so mnou čas.

V neposlednom rade by som chcel poďakovať svojej rodine a priateľom, že ma nenechali sa vzdáť počas celého štúdia a v posledných mesiacoch mi boli obrovskou oporou.

ABSTRAKT

Bakalárska práca je zameraná na tému bezpečnosti miest gay sociability v Prahe v 80. a 90. rokoch, prostredníctvom analýzy časopisov Lambda a Soho Revue. V prvej časti práce sú vymedzené kľúčové pojmy, ktoré sú v práci využívané. Ďalej sú predstavené doterajšie výskumy a odborné práce, ktoré pri historickom skúmaní homosexuality v Československu nie je možné opomenúť. Téma je ďalej zasadená do kontextu času a miesta. Empirická časť sa venuje analýze textov v dobových periodikách pomocou prístupu priestorového obratu (spatial turn). Cieľom práce bolo vyhodnotiť, či sa homosexuáli cítili v tomto historickom období na miestach gay sociability bezpečne a čo tento pocit najviac ovplyvňovalo.

Kľúčové slová: bezpečie, gay, homosexualita, Československo, 80. a 90. roky 20. storočia

ABSTRACT

The bachelor thesis is focused on the topic of security of the places of gay sociability in Prague in the 1980's and 1990's through the analysis of magazines Lambda and Soho Revue. The first part of the thesis defines the key terms used in the thesis. Following that, previous research and scholarly works are presented, which cannot be overlooked in the historical research of homosexuality in Czechoslovakia. The topic is further set in the context of time and place. The empirical part is devoted to the analysis of texts in contemporary periodicals using the spatial turn approach. The aim of the thesis was to evaluate whether gay men felt safe in places of gay sociability in this historical period and what influenced this feeling the most.

Key words: safety, gay, homosexuality, Czechoslovakia, 1980's, 1990's

ÚVOD.....	1
Kľúčové pojmy a pojmové vymedzenia	2
Sociabilita	2
Bezpečie.....	2
Gay muži.....	2
Travesti	2
Doterajšie výskumy a dostupné pramene	4
Metodika výskumu	5
Cieľ	5
Metodológia	7
Miestne a časové vymedzenie a zasadenie do kontextu	9
Praha	9
Roky 1950, 1961 a 60. roky.....	9
70. roky	10
80.- 90. roky.....	10
80. roky	12
Verejné záchody	12
Kúpele.....	14
Otvorené kúpele s malou alebo nulovou šancou na zoznámenie.....	15
Zatvorené kúpele s niekdajšou slávou	16
Otvorené kúpele s dobrou šancou na zoznámenie sa.....	17
Bary a tanečné bary.....	18
Kavárna Evropa	18
T-Club.....	20
U Petra Voka.....	22
90.roky	25
Bary a diskotéky	25
Pivnice U Dubu.....	25
Vinárna U Holanů	25
Diskotéka Valdek.....	26
Kabaret U Střelce.....	27
Diskotéka Riviera	28
Mercury Klub.....	29
Klub SAM.....	30
G&L club	30
Piano bar	31
Klub Aqua (2000)	31

Sauny	32
Chaos	32
David.....	32
Aqua 2000.....	32
Gay spolky a periodiká	33
Svaz Lambda a mesačník.....	33
Sdružení Organizací Homosexuálních Občanů (SOHO) a SOHO Revue.....	34
ZÁVER	39
POUŽITÁ LITERATÚRA A ZDROJE	41

ÚVOD

V súčasnej dobe, kedy sa otázky rovnosti práv LGBTQ+ menšiny stávajú stredobodom pozornosti rôznych záujmových skupín a vo viacerých krajinách sa stáva táto menšina terčom útokov, či už fyzických alebo politických, je dôležité nazrieť do minulosti, aby sme vedeli lepšie pochopiť skúsenosti a pocity tejto komunity v spoločnosti.

V tejto bakalárskej práci sa budem zaoberať pocitom bezpečia gayov na miestach gay sociability v 80. a 90. rokoch v Československu. Ako hlavný zdroj informácií pre túto prácu slúžili gay periodiká *Lambda* a *Soho Revue* a zároveň rôzne výstrižky z tlače v zbierkach Jana Lányho a Jiřího Hromady, ktoré sú dostupné v pražskom centre pre queer pamäť. Tieto materiály poskytujú cenný náhľad do života gay mužov v skúmanom historickom období.

V mojej práci som sa zameriaval na kvalitatívny výskum a využíval som metódu priestorového obratu (spatial turn), ktorá mi umožnila skúmať okrem samotných textových obsahov periodík aj priestorové aspekty gay sociability. Analyzoval som, či, a akým spôsobom tieto priestory poskytovali prostredie pre bezpečné stretávanie sa, formovanie vzťahov a vyjadrovanie identity homosexuálov v represívnom spoločenskom a politickom prostredí Československa.

Analýzou mesačníkov a spomínaných zbierok som získal možnosť skúmať témy a sociálne zmeny, ktoré sa dotýkali gay mužov v tejto dobe, avšak najdôležitejšou časťou môjho výskumu bolo porozumieť prostrediu a priestorom gay sociability. Tento výskum mi pomohol pochopiť najmä to, ako sa dotýkali pocitu bezpečnosti v týchto priestoroch faktory, ako sú viditeľnosť týchto miest, to, či boli verejné alebo súkromné a to, či v nich hrozilo riziko prítomnosti heterosexuálnych ľudí a prítomnosť polície. Tieto faktory sa v mojom výskume ukazovali ako často závislé od dobových i priestorových okolností.

Tento výskum považujem za dôležitý z hľadiska rozšírenia chápania histórie LGBTQ+ komunity v Československu. Verím, že poskytuje priestor na reflexiu v otázkach súvisiacich s rovnoprávnosťou tejto komunity v kontexte dnešnej doby a že má potenciál podnietiť diskusiu o dôležitosti bezpečného a inkluzívneho prostredia pre všetkých ľudí bez ohľadu na ich sexuálnu orientáciu.

Kľúčové pojmy a pojmové vymedzenia

Sociabilita

Podľa Sociologického slovníku (Jandourek, 2007) je *sociabilita* definovaná, ako schopnosť jedinca ľahko nadväzovať kontakty s druhými ľuďmi. V tejto práci som zúžil toto slovo na schopnosť gayov a lesbiab nadväzovať kontakty s druhými ľuďmi, vrátane nadväzovania sexuálneho kontaktu. Sociabilitu som skúmal v hlavnom meste Československa, v Prahe v historickom období 80. a 90. rokov. Zdôvodnením oboch sa venujem nižšie.

Bezpečie

V práci pracujem vo veľkej miere s pojmom bezpečia, resp. často aj s pojmom nebezpečia. Tieto slová majú v práci rôzne významové podfarbenia a stupne, avšak v každom kontexte by som vedel tieto slová zdefinovať ako individuálne vnímanie situácie, kedy (ne)hrozí pri návšteve miesta gay sociability riziko, ktorého sa treba obávať. V práci pracujem s rôznymi predstavami rizika, ako sú verejné prezradenie a tým pádom istá forma verejného odsúdenia, policajná kontrola v rámci priestorov gay sociability a tým pádom komplikácia vo vzťahu so štátnou mocou a ďalšie, ktorým sa budem venovať v analytickej časti práce.

Gay muži

Táto práca sa venuje otázke bezpečia príslušníkov LGBTQ+ menšiny, avšak je dôležité podotknúť, že vychádzajúc z historickej reality, z ktorej pochádzajú pramene využívané v bakalárskej práci, sa zaoberáme najmä gaymi definovanými ako mužmi, ktorí sú primárne romanticky, sexuálne a/alebo emocionálne priťahovaní k iným mužom (pozn. autora – v práci využívam aj pojem *homosexuál*, s ohľadom na dobový kontext, aj napriek tomu, že v dnešnej dobe sa tento pojem, kvôli snahe „desexualizovať“ identitu príslušníkov tejto komunity, už veľmi nevyužíva. V dnešnej dobe je uprednostňované označenie gay). V zdrojoch z daného obdobia, z ktorých čerpám sa témam ako sú identita trans a nebinárnych osôb nedával priestor a neviem tak dostatočne zachytiť realitu, v ktorej tieto osoby v minulosti žili. Taktiež sa v nich skoro vôbec nerozoberá téma bisexuality.

Travesti

Praktika prezliekania sa za opačné pohlavie, so zámerom zábavy a vystupovania pred ľuďmi (Capuzza & Spencer, 2015). V tejto práci sa téme travesti venujem len okrajovo, avšak

viacerí respondenti v článkoch, dokumentoch a aj vo výskume Franza Schindlera sa venovali tejto forme zábavy. Nakoľko teda do nejakej miery budem v práci tento pojem využívať, považoval som za nutné ho zdefinovať.

Doterajšie výskumy a dostupné pramene

V 60. a 70 rokoch, po Stonewallských nepokojoch v USA (pozn. nepokoje, ku ktorým došlo v *Stonewall inn* v New Yorku v roku 1969 z dôvodu utlačania homosexuálnej (dnes LGBTQ+) menšiny políciou, čo spôsobilo prvú organizovanosť nastal hnutia za oslobodenie homosexuálov. V politike, filozofii a literárnej teórii sa začali presadzovať otvorené homosexuálne a lesbické perspektívy a tie prinášali nové prístupy vo spoločenských vedách. V 80. a 90. rokoch 20. storočia sa rozvinula queer teória, ktorá sa rôznymi spôsobmi líšila od predchádzajúcej teórie oslobodenia homosexuálov, jedným z nich bolo napríklad vnímanie skúmaného subjektu v rámci tejto teórie (preto rozdielne názvy *gay/lesbické* a *queer*) (Brent, 2021).

V Československu sa prvé prejavy emancipačného úsilia homosexuálov začali začiatkom roku 1988 založením prvého socioterapeutického klubu pre homosexuálov *Lambda*, ktorý ašpiroval na emancipáciu homosexuálov svojou uvedomelou aktivistickou činnosťou (Seidl, 2012). Tomuto spolku sa budeme ešte v práci venovať podrobnejšie. Do tejto doby je v akadémii, ale aj spoločnosti a tvorení politiky dominantný lekársky diskurz ohľadom homosexuality (Sokolová, 2015) a jej prepojenosti s vírusom HIV. Neskôr v premieňajúcej sa spoločnosti po Nežnej revolúcii v roku 1989 s posunom emancipačných hnutí začali postupne vznikáť odborné práce a výskumy o neheterosexuálnej sexualite. S mnohými z nich pracujem aj ja.

V tomto kontexte určite nemôžem opomenúť *Gay historii* od Fanela (2000), ktorá ponúka perspektívu plnú dôležitých informácií na život gayov v Československu a poskytovala mi široké základy pri mojom skúmaní. Veľmi dôležitou knihou pre históriu gayov v Československu a rovnako pre moju prácu bola kolektívna monografia *Od žaláre k oltári* od Jana Seidla a kolektívu, ktorá veľmi prehľadne a systematicky skúma spoločenské procesy, ku ktorým došlo v českých zemiach od poslednej tretiny 19. storočia. Práca v chronologickom vymedzení od roku 1867 po rok 2011 ponúka náhľad do vývoja histórie homosexuálov od pich perzekuovanie až po ich emancipáciu. V mojom výskume zohrala kľúčovú rolu kolektívna monografia od autorov Pavla Himla, Jana Seidla a Franza Schindlera (edd.) nesúca názov *Miluji tvory svého pohlaví*. Táto kniha spája veľmi kvalitné výskumy viacerých autorov, z ktorých pre mňa bol najzásadnejší orálny historický výskum Franza Schindlera, ktorý je spracovaný v kapitole *Život homosexuálných mužů za socialismu*. Tento výskum spracováva 21 štruktúrovaných rozhovorov s pamätníkmi obdobia socialistického Československa a ponúkol mi tak jedinečnú perspektívu na sociabilitu gay

mužov v tomto období. Taktiež nemôžem opomenúť práce Věry Sokolové, či už rôzne vedecké články alebo jej výskum spracovaný v kapitole *Duhový život pod rudou hvězdou: Státní přístup k homosexualitě a neheterosexuální životy v normalizačnóm Československu* v knihe *Vyvlastnený hlas*, ktoré mi pomáhali chápať, že môj výskum vo veľkej miere spracováva túto realitu očami gay mužov a dali mu aj perspektívu genderu, nad ktorou som sa pôvodne do hĺbky nezamýšľal. Ako poslednú knihu by som rád zmienil jej monografiu *Queer encounters with communist power*, ktorá mi pomohla chápať časti môjho výskumu v kontexte represívneho režimu, ktorý v Československu vládol.

Metodika výskumu

Cieľ

Cieľom tejto práce je interpretačne vyhodnotiť, ako sa návštevníci cítili na miestach gay sociability v 80. a 90. rokoch 20. storočia a ako tieto pocity ovplyvňovala pozícia miesta (jeho viditeľnosť), jeho otvorenosť alebo uzavretosť verejnosti a jeho verejná povest'. Všetky tieto pocity pre mňa spadajú pod jednu oblasť a tou je oblasť pocitu bezpečia. Preto sa pri každom, individuálnom mieste snažím klásť otázku, či sa cítili homosexuáli v rámci tohto priestoru bezpečne, ak áno, tak čo prevádzkari alebo majitelia (pozn. v prípade podnikov) robili pre to, aby tomu tak bolo a ak nie, tak čo boli tie najväčšie nástrahy, ktoré homosexuáli v rámci týchto priestorov vnímali. Na tieto otázky nenachádzam v zdrojov kladné odpovede. Homosexuáli sa totižto v totalitnom režime Československa ocitali často v pozícii, kedy sa museli rozhodovať na aké miesta budú chodiť podľa toho, aké boli ochotní podstúpiť riziko. Veľkým rizikom bolo pre nich odhalenie ich identity tým, že sa vôbec na takomto mieste ukazujú. V spomínanom Schindlerovom výskume bolo u viacerých respondentov jasné, že jednou zo základných stratégií bolo vedieť „splynúť s davom“. Či už tomu tak bolo pri návštevách verejných záchodov, kde sa ľudia vedeli vyhovoriť na splnenie potreby, v kúpeľoch, kde sa skrývali za rekreáciu v rovnakopohlavnom priestore, ku ktorému patrila nahota ľudského tela alebo aj v podnikoch ako bola kaviarna Evropa, do ktorej chodili mimo známej homosexuálnej menšiny aj mnohí heterosexuálni hoteloví hostia a ak človek vedel, čomu sa vyvarovať, vedel sa za nich skryť.

Tento strach z odhalenia vychádza z celkovej reality, v ktorej homosexuáli v tejto dobe žili. Cítil strach zo straty zamestnania, zo sťaženia pracovnej alebo študijnej situácie, podpory v rodine alebo zo všeobecného verejného zatratenia. Homosexuáli sa dokonca často obávali,

že podniky sú v priamej spolupráci s políciou a že pravidelní návštevníci sa nachádzajú na jej zoznamoch,. V archívnej zbierke Jana Lányho som pracoval s korešpondenciou jedného homosexuála, ktorý sa dožadoval, aby mu polícia písomne potvrdila, že tieto zoznamy už neexistujú, z čoho sa dá vyvodiť, že tieň policajného prenasledovania bol veľmi živou súčasťou každodenného života homosexuálov v Československu. Istý pocit nebezpečenstva navodzovali na týchto miestach aj heterosexuálni ľudia, ktorých často homosexuáli nazývali aj „čumilovia“. Prítomnosť heterosexuálov bola na istých miestach častejšia, ako na iných, avšak nikde nepôsobila veľmi príjemne. Napríklad na záchodoch alebo v kúpeľoch predstavovala riziko odhalenia úmyslu návštevy a tým pádom riziko privolania polície alebo v prípade kúpeľov potenciálneho vyvedenia z ich priestorov. V baroch a tanečných baroch to bolo trochu náročnejšie, nakoľko väčšina podnikov, kde sa schádzali homosexuáli, bola tým aj v širšej verejnosti známa a tým pádom sa predpokladalo, že heterosexuálni ľudia, ktorých by prítomnosť homosexuála v podniku mohla znepokojovať sa takýmto podnikom budú vyhýbať. Avšak vo výskume narážam na spomienky o „heterákoch“, ktorí chodili „očumovať“ a uberali tak na pocite bezpečia v priestoroch gay sociability.

Pre tento výskum som sa rozhodol analyzovať dobové periodiká. Tieto periodiká, ako sú *Lambda* a *Soho revue* boli v tejto dobe v podstate jedinými komunikačnými kanálmi pre gay komunitu a z tohto dôvodu ich môžeme považovať za dôležitý zdroj informácií zachytávajúci rôzne stránky života gayov v Československu. V periodikách som hľadal jednak inzeráty, ktoré dané miesta dávali do pozornosti potenciálnym návštevníkom, narazil som tu ale aj na rôzne mapy a sprievodcov. Najviac však k môjmu výskumu jednoznačne prispeli články a rozhovory, ktoré zachytávali skúsenosť predstaviteľov týchto komunít s danými priestormi. Zároveň som v pražskom centre pre Queer pamäť pracoval so zbierkami písomností Jiřího Hromady a Jana Lányho. Z týchto fondov analyzoval rôzne novinové výstrižky, bulletiny a brožúrky, ale stretol som sa tu aj s rôznymi zápisnicami zo stretnutí a s korešpondenciou spomínaných vlastníkov zbierok, ktorí často komunikovali s ľuďmi z komunity a v korešpondencii je do istej miery zachytávaná realita, v ktorej táto komunita žila.

Predstavu o tom, ako sa ľudia na týchto miestach cítili, dotvárali výpovede respondentov a respondentiek v dokumentoch *Muži na vysokých opatcích I. a II.* a *Život s cejchem*.

Taktiež je dôležité spomenúť, že tento výskum nemá ponúknuť presnú a korektnú historickú rekonštrukciu jednotlivých miest gay sociability. Ponúka však náhľad do reality života

gayov v Československu v 80. a 90. rokov a spracováva dobové emócie a nálady v kontexte miest možnej interakcie členov komunity z rôznych uhl'ov pohľadu a zdrojov.

Cieľom tejto práce teda v žiadnom prípade nie je poskytovať učebnicové fakty ohľadom života gayov a lesieb v Československu, ale skôr interpretovať ich životnú situáciu v danom historickom období.

Zároveň by som chcel podotknúť, že môj výskum o 90. rokoch bol o niečo jednoduchší v tom, že ohľadom fyzických atribútov (poloha, rozloha, vybavenie a v niektorých prípadoch aj klientela) barov, diskoték a spolkov bolo v časopisoch dostupné množstvo informácií. Kebyže skladám čisto mapu a hľadám opis priestorov, boli by pre mňa naozaj veľmi užitočné. Čo sa však týka nejakého hlbšieho opisu atmosféry, pocitu bezpečia alebo nebezpečia alebo nejakých pomerov medzi zákazníkmi, sú tieto informácie len veľmi ojedinelé a útržkovité. Táto časť by si zaslúžila orálno-historický výskum, ktorý by zmapoval spomienky a s nimi pomerne čerstvé pocity, nálady a vnímanie návštevníkov týchto priestorov. Vzhľadom na časové a profesionálne dôvody som však takýto typ výskumu zhotoviť nemohol a preto som sa vo výskume snažil čo najlepšie interpretovať ojedinelé výpovede alebo často skôr absenciu výpovedí o nebezpečnosti týchto priestorov.

Metodológia

Vzhľadom na podstatu mojej práce, ktorá skúma a snaží sa pochopiť, ako skupina gayov a lesieb vnímala otázku bezpečia v rámci vlastnej sociability, ako chápala svoje jednanie a ako o ňom rozprávala, som zvolil kvalitatívny výskum. Kvalitatívny výskum sa snaží porozumieť svetu často práve prostredníctvom jednania aktérov a sociálnym štruktúram, v ktorých sa dané jednanie uskutočňuje a študujeme ním, čo robia ľudia, ako o tom hovoria [...] a ako to prežívajú. (Novotná a kol., 2019).

Pre tento výskum som zvolil prístup priestorového obratu (spatial turn). Tento prístup chápe geografické miesta ako aktívne socio-kultúrne činitele, ktoré formujú ľudské skúsenosti. Skúma, ako je priestor reprezentovaný, predstavovaný a diskutovaný v historických textoch, literatúre a vizuálnych zdrojoch a ako priestorové naratívy ovplyvňujú kolektívnu pamäť, formovanie identity a historické vedomie (Finnegan, 2008). V mojom výskume sa zaoberám priestormi gay sociability a preto mi prišla táto metóda ako vhodná pri skúmaní toho, ako tieto priestory poskytovali jedinečné prostredie pre stretávanie sa, socializáciu a vyjadrovanie identity homosexuálov (Kazyak, 2020) v represívnom spoločenskom a

politickom prostredí Československa a ako boli tieto miesta dostupné, viditeľné a bezpečné, pre svojich návštevníkov.

Súčasťou môjho výskumu bol z časti tiež archívny výskum, nakoľko som v archívoch skúmal a analyzoval primárne pramene, ktorými boli desiatky čísel periodík pre homosexuálnu menšinu, ktoré v tomto období vychádzali a spolu s nimi aj stovky novinových výstrižkov v dvoch zbierkach (zbierka Jana Lányho a zbierka Jiřího Hromady) archívu Centra pre queer pamäť. Pri týchto zbierkach je dôležité podotknúť, že sa jednalo o kolekciu výstrižkov z rôznych periodík dobovej tlače, avšak vo väčšine prípadov neboli riadne označené a preto sa ťažko bližšie určuje, čo týmito článkami autori sledovali, nakoľko nemám informáciu ani o periodiku, ani o autorovi/autorke. Avšak usúdil som, že ak ich Ján Lány a Jiří Hromada (pozn. obaja verejne pôsobiaci homosexuáli) považovali za dôležité pre uchovanie a zároveň ich nachádzali v tlači a periodikách, ktoré sami čítali a čerpali z nich informácie, museli mať určitú historickú hodnotu a pre môj výskum sa mi zdali užitočné a obohacujúce.

Dôležitou súčasťou bola analýza textu a ako úplne prvý postup analýzy týchto článkov bolo vyhľadávanie kľúčových slov (napr. zábava, tanec, stretnutie, relax, sex, zoznámenie, komunita...) v rôznych typoch textov v spomínaných periodikách (články, reklamy, marginálie, nadpisy, inzeráty, mapy...). Po zhromaždení dát som ďalej vyhodnocoval ako veľmi boli jednotlivé textové celky, v ktorých sa tieto kľúčové slová nachádzali relevantné pre môj výskum. U viacerých miest a aktivít, u ktorých som zaznamenával častý výskyt kľúčových slov som bol schopný dohľadať, či už v daných periodikách alebo zbierkach, články, ktoré hlbšie opisovali dané miesta a aktivity. Opisovali najmä atmosféru, podmienky vstupu, klientelu, služby a personál, avšak u niektorých som sa dostal aj k informáciám o cenách, rozložení priestoru a otváracím hodinám. Pre môj výskum bolo však taktiež dôležité, ako ľudia v tejto dobe žili. Aké mali rituály a najmä, či sa cítili v týchto priestoroch bezpečne. Ak som odpoveď na tieto otázky nedostal v primárnych zdrojoch, hľadal som ich v sekundárnej literatúre, ktorá do istej miery tieto reálie zachytávala.

Miestne a časové vymedzenie a zasadenie do kontextu

Táto práca sa primárne sústreďí na 80. a 90. roky 20. storočia v Prahe a to najmä preto, že v tomto období sa tu najzreteľnejšie formovali miesta sociálneho kontaktu gayov. Avšak, 80. a 90. roky neexistovali vo vákuu svojej vlastnej existencie a ak chceme správne pochopiť realitu, ktorú pre komunitu homosexuálnych mužov predstavujú, musíme tieto roky zasadiť do širšieho historického kontextu.

Praha

Aby sme v práci dostatočne ukázali premieňajúce sa možnosti stretávania sa, či už ide o bary, tanečné bary, kúpele, sauny, verejné záchody alebo narastajúce voľnočasové aktivity rôznych spolkov, rozhodol som sa prácu geograficky zasadiť do hlavného mesta Československa a neskôr Českej republiky – do Prahy. Praha ako jediná naprieč rokmi poskytovala dostatočnú variabilitu podnikov aj pred rokom 1989 a dá sa na jej príklade najlepšie ukázať aspoň čiastočnú rozmanitosť a postupný nárast výskytu takýchto miest.

Roky 1950, 1961 a 60. roky

História homosexuality ako takej, by sa v Československu dala datovať oveľa skôr, než do roku 1950. Avšak rok 1950 som si vybral pre to, lebo podľa mňa ovplyvnil realitu sociability homosexuálov v socialistickom Československu. V roku 1950 nahrádza v trestnom zákonníku starý paragraf 129 (zákon o „smilstve proti prírode“) nový paragraf s číslom 241 o trestnosti pohlavného styku s osobou rovnakého pohlavia (Fanel, 2000). Od tejto reformy zákona mnohí homosexuáli očakávali, že v rámci nej bude homosexualita dekriminalizovaná, avšak nový režim dal touto reformou najavo, že o takúto legislatívu nemá záujem. Dekriminalizovanie homosexuality je schválené až v roku 1961, po reforme trestného zákona. Zavádza sa vtedy paragraf 244, podľa ktorého nie sú vzájomné a dobrovoľné pohlavné styky medzi dospelými osobami rovnakého pohlavia trestným činom (Seidl, 2012). Stále však mohli byť trestaní ľudia, ktorí sa po dovŕšení osemnásteho roku života pohlavne stýkali s človekom mladším než osemnásť rokov, ktorí takýmto stykom vzbudzovali verejné pohoršenie a ktorí za tento styk berú alebo ponúkajú úplatu. Verejné vystupovanie homosexuálov aj po reforme ohrozovalo kariéry a životy samotných homosexuálov, ale aj ich blízkych a rodiny a preto sa stretávali často po zotmení na

odľahlých miestach, ktoré poskytovali anonymitu, ako boli napríklad tzv. holandy (pozn. neskôr vysvetlené v analytickej časti) (Fanel, 2000).

70. roky

V 70. rokoch už sa začínala situácia uvoľňovať a bola aj trochu rozmanitejšia, čo sa sociability týka. Fanel (2000) opisuje v podstate 4 základné spôsoby, akými vedeli gayovia spoločensky žiť, a sice: „rodinné“ *spoločnosti*, *intelektuálne „salóny“*, *verejné kúpele a barové kluby*. (pozn. verejné kúpele a barové kluby zostali veľkou súčasťou gay sociability aj v 80. rokoch a rozoberám ich tým pádom podrobnejšie v analytickej časti svojej práce) „Rodinné“ *spoločnosti* ako vysvetľuje Fanel (2000), sú spoločenstvá priateľov homosexuálov, ktorí sa spoločne stretávali a organizovali si jeden pre druhého aj spoločný program. Tieto „rodinné“ spoločenstvá taktiež opisujú viacerí respondenti v Schindlerovej kapitole (2007) v knihe *Miluji tvory svého pohlaví*. Je z nich celkom zreteľné, že sa jednalo o uzatvorené spoločenstvá, kde si navzájom ľudia dôverovali a mali medzi sebou veľmi blízky priateľský vzťah.

O trochu otvorenejšie, aj keď stále pomerne uzatvorené, boli *intelektuálne „salóny“*, ktoré umožňovali na prvýkrát prístup len ľuďom, ktorí boli niekým, kto už v salóne figuroval, odporúčení. Po odporúčení a predstavení boli tieto salóny už pre človeka otvorené a fungovali, ako príležitosť zoznámiť sa s niekým v často veľmi kultúrnom a inteligentnom prostredí, nakoľko bývali organizované umelcami a intelektuálmi (Fanel, 2000). Niektorí Schindlerovi (2013) respondenti však spomínajú na tieto salóny aj s určitou trpkosťou, nakoľko sa nenachádzali v sociálnych zoskupeniach, kde by sa k pozvaniu mohli dostať a cítili sa tak z tejto skupiny vyčlenení.

80.- 90. roky

Toto obdobie som si pre prácu vybral, pretože počas neho v Československu dochádzalo k postupným zmenám a k väčšej otvorenosti ku gayom. 80. roky vo veľkej miere nadväzovali na odkaz 70. rokov, avšak možno najväčším rozdielom bola premena z generácie „kúpeľnej“ na generáciu „diskotékovú“ (Fanel, 2000). Vyššie spomínané barové kluby sa stávali čoraz populárnejšie najmä medzi mladšou generáciou, čo postupom času, logicky zaujalo aj staršiu generáciu, ktorá sa chcela s mladými ľuďmi zoznámiť. V tomto kontexte je dôležité taktiež spomenúť krízu HIV, ktorá spôsobila záujem o túto komunitu vo veľmi negatívnej konotácii, avšak spôsobila aj to, že sa mnohí odborníci a taktiež príslušníci tejto komunity

začali snažiť o osvetu. Jednak dovnútra komunity – začali publikovať informácie o prevencii, o príznakoch a o chorobe/víruse ako takom, a zároveň navonok – začali prostredníctvom médií vyvracať mýty a vytvárať osvetu o komunite ako takej. Diskriminácia homosexuálnej, alebo 4% menšiny, ako ju zvykli často nazývať, spolu s nárastom vírusu HIV stúpala a to koncom 80. a začiatkom 90. rokov postupne viedlo k vytvoreniu spolkov, ktoré mali slúžiť na ochranu tejto menšiny. V analytickej časti práce sa venujem aj vzniku týchto spolkov, ktoré začali publikovať svoje vlastné periodiká, ktoré pre túto prácu slúžili ako jeden z hlavných primárnych zdrojov.

80. roky

Verejné záchody

Verejné záchody spolu s ostatnými verejnými priestranstvami predstavovali významné miesta stretávania sa gayov v Československu. Všetky verejné miesta, vrátane záchodov, ktoré spĺňali funkciu zoznamovania sa so zámerom naplnenia sexuálnej potreby sa označovali slangovým pojmom „holandy“, ktorý Ján Lány (1990) v článku *Z Holandy do Lambdy* vysvetľuje nasledovne:

Za vysvetlením musíme ale do Londýna. Promenáda Holland Walk v Holland Parku v Kensingtonu (nepříliš daleko od Československé ambasády) sloužila od svého vzniku, když ještě byla na okraji elegantního Kensingtonu, ke shromažďování a potkávání lidí se specifickými zájmy, kteří se nemohli setkávat v parcích ve středu města.

Holandy teda do veľkej miery slúžili najmä pre ukojenie sexuálnych potrieb, avšak poskytovali aj isté možnosti sociálneho zblíženia a spoznávania sa. Verejné záchody ako fenomén v 70. a začiatkom 80. rokov upadali, nakoľko sa výstavbou metra a viacerými rekonštrukciami infraštruktúry pomaly odstraňovali alebo ich spoplatňovali, čo malo za následok, že si homosexuáli na naplnenie fyzického kontaktu začali hľadať iné miesta. Schindler (2013) opisuje záchody v 80. rokoch ako často nehygienické a špinavé, jeho respondenti majú k týmto miestam často odmietavý postoj spojený s nedôstojnosťou a odporom. Jeden z jeho respondentov spomína na tieto záchody ako na niečo z čoho bol zdesený.

No myslím, že to bylo v té době, kdy jsem přišel do Prahy. Ale byl jsem zděšený, teda, jo, hrůza. Pocit hříchu, pocit viny, odpor prostě k tý špíně, kde prostě jsem ty lidi potkával, jo, prostě, to byly teda ty takzvaný WC.

Je dôležité upresniť, že nie všetci respondenti vo výskume Franza Schindlera mali z týchto miest negatívne spomienky, našli sa aj takí, ktorí s určitou nostalgiou na verejné záchody spomínajú neutrálne, až pozitívne.

Pre môj výskum bola dôležitá najmä otázka bezpečnosti a ako sa na týchto verejných miestach cítili homosexuáli najmä z hľadiska potenciálneho odhalenia alebo nejakého väčšieho ohrozenia. V dokumente *Život s cejchem* respondentka Libuše Jarcovjáčková spomína na jednu raziu na verejných záchodoch.

Pamatuji si naprosto neskutečnou razii u Jiráskova mostu. Pracovní den, odpoledne, léto. Jiráskův most obsypaný čumily, nábřeží obsypané čumily a tam z těch záchodků vyvádějí skupinu asi osmi mužů s aktovkami a všechny je perlustrovali. Ta demonstrace, jak tam prostě stojí, vyrovnaný v řadách, prostě, vlastně normálně vypadající muži různého věku, vodcházející z práce, kteří se tam zastavili na těch záchodkách, to bylo něco tak strašně ponižující a s tímto účelem to taky bylo děláno, jo.

Riziko, že na takéto miesto príde policajná razia, teda existovalo a mnoho homosexuálov do tohto priestoru vstupovalo s tým, že si toto riziko uvedomovali. Schindler (2013) vysvetľuje, že na jednej strane záchody mali tú výhodu, že ich návšteva nevzbudzovala až takú veľkú pozornosť a podozrievavosť, najmä pri stretnutí sa s nejakým heterosexuálnym známym, pretože mnoho heterosexuálov netušilo, že verejné záchody slúžili aj k iným účelom, ako bolo vykonanie potreby a tým pádom, usudzovali, že aj homosexuáli, ktorí sem kvôli sexuálnemu kontaktu chodievali, sú tu kvôli rovnakej potrebe ako oni. Zároveň však k návštevám záchodov patrili aj isté stratégie, ktoré homosexuáli využívali na to, aby riziko odhalenia čo najviac zmiernili. Nakoľko boli vstupy do verejných záchodov viditeľné, dali sa nenápadne pozorovať, čo umožňovalo záujemcom pozorovať, či vstupuje niekto, kto sa im páčil a tým pádom tak skrátiť čas pri žľabe, čo podľa Schindlerových (2013) slov bola citlivá doba, pri ktorej hrozilo, že bude dotyčný prichytený „v akcii“ heterosexuálnym známym alebo dokonca políciou. Jeden z jeho respondentov dokonca vysvetľuje výber verejných záchodov, kde sa takéto stratégie pozorovania vchodu dala robiť čo najnenápadnejšie, a pri ktorej mal potenciálne alibi pri spytovaní sa nejakým okoloidúcim alebo políciou.

Pak bylo taky u Rudolfína, u Parlamentu, protože to Rudolfínem sloužilo za první republiky jako parlament republiky. [...] Tadydle u toho parlamentu to bylo velice proslulý, protože to je v návaznosti na park, že jo, takže tam se dalo korzovat v tom parku, že jo, dalo se tam sednout a koukat, že jo. [...] Takže prostě, jo člověk měl

alibi, kdyby se na něj někdo utrh, že jo, co tady čumíš na mě, že jo, tak ale já tu nečumím na vás, tady je veřejný místo, já se tady dívám na Hradčany, že jo. A jestli se vám nelíbí, že na vás koukám, tak nechodte na ulici, že jo. Něco jinýho je, když člověk stál v podchodu na Václaváku, že jo, tak tam to bylo jasné, že jo, tam nebylo na co [se dívat], tam žádné Hradčany nejsou

Je teda celkom zreteľné, že v pozadí každej návštevy týchto priestorov sa u mnohých ľudí vyskytoval strach z verejného zosmiešnenia a z kontaktu s políciou, ako tomu bolo v spomienke Libuše Jarcovjákovej, s ktorým bojovali rôznymi spôsobmi. Nachádzanie alibi a skracovanie a zefektívňovanie návštev verejných záchodov, aby boli čo najmenej podozrivé boli bežnou rutinou pri tomto druhu gay sociability.

Kúpele

Verejné kúpele boli za socializmu istým druhom verejnej služby, ktorá okrem relaxu a rekreácie poskytovala zabezpečenie hygienických potrieb. Na začiatku tejto časti je dôležité podotknúť, že veľká časť kúpeľov, ktoré boli využívané gaymi bola zatváraná v 70. rokoch. Kúpele som do práce zaradil najmä z kontextuálnych dôvodov. Jednak sa v 90. rokoch začali otvárať a prevádzkovať súkromné sauny a zároveň v 80. rokoch verejné kúpele stále existovali a bolo by náročné s nimi pracovať bez toho, aby som v krátkosti vysvetlil aj kúpele, ktoré sa 80. rokov „nedožili“.

Kúpele ako také teda v tomto období poskytovali istý bezpečný priestor stretávania pre gayov, najmä pri potrebe sexuálneho zblíženia. Jednak bol tento priestor rozdelený na mužskú a ženskú časť (či už fyzicky predelený na 2 časti alebo časovo rozdelený na dni pre mužov a dni pre ženy), zároveň k nemu inherentne patrila ľudská nahota a poskytoval pomerne veľkú čistotu a súkromie. Vo výpovediach respondentov v Schindlerovom (2013) výskume je zreteľné, že sa za svoje napĺňanie sexuálnych potrieb v kúpeľoch hanbili oveľa menej, ako za verejné záchody. Viaceré kúpele poskytovali pre návštevníkov kabíny, ktoré sa dali využiť na odloženie vecí, oddych, a samozrejme, aj na sexuálny styk. Takáto miera súkromia robila z kúpeľov často preferovaný priestor homosexuálnej sociability.

V článku *Pražské lázně tak trochu jinak* časopisu *Lambda* a článku *Kam až to dotáhl podnik Pražské lázně zo Soho Revue* bola pomerne dobre rozobraná situácia pražských kúpeľov na prelome 80. a 90. rokov. Je v nich opísaných niekoľko pražských kúpeľov, z ktorých boli viaceré zatvorené počas 70. rokov, ale pomerne veľká časť toto obdobie „prežila“ až do

konca 80. rokov. Avšak je dôležité povedať, že pri niektorých z týchto kúpeľov pracujem len s jedným zdrojom, ktorým je spomínaný článok. Informácie, ktoré k týmto miestam mám sú teda obmedzené iba na pohľad, ktorý poskytuje jeho autor a nie sú pohľadom, ktorý by vedel dobre zachytiť pocity, ktoré z priestorov mala gay komunita. Pri kúpeľoch, pri ktorých som vedel dohľadať, som ich dopĺňal najmä výskumom doktora Schindlera a ďalšou sekundárnou literatúrou.

Otvorené kúpele s malou alebo nulovou šancou na zoznámenie

Lázne Letná a Hloubětín sú v tomto článku označované za skôr rodinné kúpele často ponúkajúce iba saunu, kde človek môže ísť s cieľom zoznámenia sa avšak musí rátať s menším rozmerom priestoru a preplnením tohto priestoru deťmi. Kúpele Hloubětín sú humorne opísané, ako poskytujúce „občasnou možnosť vidieť zaujímavého taťku, ovšem nejméně se třemi ratolestmi kolem sebe“ (*Lambda, 1991*). Prítomnosť detí a rodinná atmosféra sú teda vnímané ako faktor znemožňujúci alebo minimálne veľmi znepríjemňujúci možnosti zoznámenia sa v týchto kúpeľoch.

Lázne Klárov na Malej strane disponovali dokonca aj bazénom a saunou v pivničných priestoroch, avšak bazén bol prístupný iba zamestnancom predsedníctva vlády. Obmedzenosť prístupnosti týchto kúpeľov spôsoboval aj nedostupnosť nadväzovania kontaktov.

Lázne Chodov, Nusle a Vysočany boli podľa tohto článku nevyhovujúce najmä kvôli typom návštevníkov. Objavujú sa tu výrazy ako „hluční návštevníci“, „otrasné typy návštevníkov“ a „sociálne zloženie návštevníkov“.

Lázne Smíchov sú v článku vykreslené, čo sa priestoru týka ako veľmi čisté, moderne vybavené a udržiavané, avšak problém tu bol najmä s klientelou. Navštevovali ich najmä starší páni, s ktorými sa ťažko bavilo na modernejšie témy. Na smíchovské kúpele sa rozpamätáva v rozhovore s Franzom Shindlerom (2013) v jeho výskume aj jeden z jeho respondentov, ktorý svoj zážitok s ich klientelou taktiež nehodnotí pozitívne.

Třeba na Smíchově byly lázně, ty už taky nejsou, a tam jsem byl jednou pouze. Prapůvodně ty lázně byly zařízeny jako očistný jako pro širokou veřejnost. [...] Takže já jsem se jednou prostě taky dozvěděl, že jsou ty lázně na Smíchově, tak jsem se tam šel podívat. A tam byla skupina kluků, hluchoněmých. Jo a voni, protože neslyšej ty narážky různý, tak voni se chovaj víc jako nevázaně, jo. Dávaj si méně pozor. Takže

voni se teďko, protože voni mluvěj těma rukama, u toho hihňaj, že jo, a různé se pošťuchujou a teďka a já jsem tam seděl, pozoroval, a tam byla skupina takovejch, s prominutím, dědků, obyvatel, který tam žijou, že jo. A který tam přišli skutečně za tím cílem se tam vykoupat. No a teďko to prostě komentovali, to dění tam. Říkali a teď prostě takový hlášky, že kdyby bylo po jeho, tak sem tu pakáž prostě nepouštěj, jo, že by to vypráskal bičem a takový, že jo. No tak mi došlo, že to není to pravý vořechový ty smíchovský lázně. Že tam není radno chodit. Takže tam ty nebyly oblíbený, tam se chodilo málo. Tam jsem nechodil.

Zatvorené kúpele s niekdajšou slávou

Medzi niekdajšie najznámejšie pražské kúpele, ako vyplýva z článku v *Lambde* aj z výskumu doktora Schindlera, patrili *Lázne Koruna* a *Karlovy lázne*.

Lázne Koruna boli prepychovými kúpeľmi v centre Prahy, ktoré svojou lokalitou a vybavením lákali turistov a poskytovali dostatočné súkromie na zblíženie návštevníkov a aj napriek vyššej cene boli veľmi vyhľadávané. Boli zatvorené v roku 1972 pri výstavbe metra. Franz Schindler (2013, str. 366) ponúka o niečo podrobnejší opis fungovania týchto kúpeľov.

Koruna fungovala na rozdiel od Karlových lázní jen „na střídačku, tři dni v tejdnu muži a dva dni v tejdnu ženy“. Zeman predstavuje korunu takto (cituje autor): „Lázně Koruna – roh Václavského náměstí a ulice Na Příkopě [...] budova vystavěna v létech 1912-1914 s ozdobnými motivy art-deco. Byly to největší pražské lázně se třemi bazény, parním oddělením a dvěma místnostmi horkovzdušnými tak zv. Saudatorii. [...] Lázně byly úplně zrušeny v roce 1971 údajně kvůli nebezpečí prosakování vody do nově vybudované trasy metra.

Taktiež nám jeden z jeho respondentov približuje atmosféru týchto „najprepychovejších“ pražských kúpeľov.

[Z bazénu na galerii] byl ten vnitřní ohoz. [...] Člověk se tady moh vopřít vo to zábradlí a koukat se dolů na ty plavce. [...] To se mi líbilo, to bylo hezký no, tak páč tam se chodilo zcela bez v těch lázních, jo, to není jako třeba v budapešťských lázních, že člověk musel mít takovou zástěrku, tak tady to nebylo, tady jste prostě ze sebe všecho sundal a pohyboval jste se v těch prostorách zcela bez, a teprve když jste

skončil, tak jste u pokladny, nebo u tý recepce dostal takovej plášť. (Na otázku, či sa v kúpeľoch dal naviazať fyzický kontakt) No jistě, říkám, že jsem se s nejvíce lidma seznámil tady v Praze právě v lázních Koruna.

Karlovy Lázně boli taktiež veľmi navštevovanými kúpeľmi do roku 1973, kedy boli uzatvorené. Boli to kúpele v novogotickej budove, ktoré spájali viaceré generácie a slúžili ako pre mužov, tak aj pre ženy. Z článku cítiť k týmto kúpeľom veľmi pozitívnu emóciu sú im pripísané zásluhy za mnohé zoznámenia, priateľstvá, či dokonca manželstvá. Schindler (2013, 365)) opisuje tieto lázne takto:

Karlovy lázně měli podle všeho pevnou klientskou základnu, jež samozřejmě časem přirozeně zestárla a navzájem se poměrně dobře znala. Nováčci byli proto velice vítáni a těšili se velké pozornosti.

K tomuto jeho opisu poskytuje aj výpoveď respondenta:

„Na Karlovejch lázních, tam to byly takový jako uličky z kabin a tam byl naprostej klid. Tam se spíš hlídali navzájem žárlivě, kdo kam, ke komu, když tam vzlít mladej člověk, tak to hned byla panika. To hned jak když střelí do hejna vrabců. Taky ses, když se ti někdo líbil, mohl domluvit. Tak jste se mohli sejít venku anebo pokračovat, že jo. Jenomže člověk věděl přesně, jak kdo vypadá celej, a nešel do žádnýho rizika.

V jeho výskume taktiež niektorí respondenti hovoria o tom, že kúpele pôsobili ponuro, bolo v nich málo svetla a systém „chodbičiek“, v ktorých „korzovali“ páni tejto atmosfére pridával.

Otvorené kúpele s dobrou šancou na zoznámenie sa

Podľa článku sú ako kúpele so šancou na zoznámenie sa uvedené iba dva prípady a tými sú *Lázně Vinohrady* a *Lázně Žižkov*.

Lázně Vinohrady v období konca 80. rokov disponovali po dlhej rekonštrukcii iba saunou. Sú opísané ako kúpele, ktoré svojim secesným interiérom patrili medzi najkrásnejšie kúpele v Prahe, zdobené maľbami a krásnym interiérom. Boli to vyhľadávané kúpele, kde sa dali naviazať kontakty so zaujímavými ľuďmi a ostali nimi aj po rozsiahlej rekonštrukcii.

Lázne Žižkov, prezývané aj *Klouzanda* boli vždy veľmi dobre vybavenými, priestrannými kúpeľmi, ktoré si zachovali svoju slávu až do 90. rokov, kedy sa z nich neskôr stala aj prvá súkromná sauna pre homosexuálov. Jeden z pamätníkov v Schindlerovom (2013) výskume si na tieto kúpele spomína nasledovne:

Poznali [jsme se] jenom dotykem nebo pohledem. To bylo tady v těch Žižkovskejch, to bylo báječný, tady byl horký vzduch, no tak tam to bylo jasný, že jo. Když například, voni chodili všude, ale já jsem byl nejvíc v těch Žižkovskejch, znám všechny, Karlovy a tak. Ale tady chodili i heterosexuálové. Který jaksí byli... zatížený na orální styk a jejich manželky, což je běžný, to prostě neuměly. Rozumíš, tak se nechali jaksí vobhospodárit vod nás, jo, gayů. Takovejch případů bylo.

To, že do týchto kúpeľov chodievali aj heterosexuáli a nebol s tým nejaký väčší problém Schindler ďalej vysvetľuje aj tým, že väčšina návštevníkov boli homosexuáli a zvyšní heterosexuálni návštevníci si na túto „homosexuálnu prevádzku“ buď natoľko zvykli, že im nevadil, alebo si nezvykli, ale bránila im v silnejších negatívnych reakciách ich doslovná obnaženosť (Schindler, 2013).

Pozerajúc na hľadisko pocitu bezpečnosti, jednotlivé výpovede respondentov a ani články sa tejto konkrétnej otázke do hĺbky nevenujú. Z niektorých výpovedí, ako napríklad z výpovede respondenta v prieskume doktora Schindlera (2013), ktorý rozprával svoj zážitok zo smíchovských lázní je jasné, že určitý rešpekt navodzovala prítomnosť heterosexuálov v týchto priestoroch. Avšak najmä v prípade žižkovských lázní vidíme, že homosexuáli vedeli využiť aj túto prítomnosť heterosexuálov a buď s nimi naväzovali intímny kontakt alebo sa spoliehali, že obnaženosť heterosexuálov spôsobovala to, že sa hanbili vyvolávať nejaký typ konfliktu. Okrem toho je možné z výpovedí a článkov vyčítať, že kúpele, ktoré boli známe tým, že do nich chodievala homosexuálna klientela pôsobili istým pocitom bezpečia, alebo aspoň značnej nenápadnosti pri nadviazaní kontaktu.

Bary a tanečné bary

Kavárna Evropa

Nachádzala sa v Hoteli Evropa na Václavskom námestí. Pred znárodnením sa volala podľa majiteľa *Šroubek* (pozn. často sa preto familiárne medzi pražskými homosexuálmi nazývala

Šroubárna). V článku *Šroubek by se divil* (Soho Revue, 10/1991) je ku kaviarni Evropa cítiť pomerne negatívnu emóciu. Podnik je opisovaný ako miesto kam chodia najmä prostitúti a je známy neviazanou zábavou. Z textu a aj z výpovedí je jasné, že Evropa po zatvorení tzv. pavlače (ktorá túto neviazanú zábavu aspoň z časti oddeľovala od zvyšku podniku) postupne strácala na svojej úrovni a aj na svojej sláve.

V kapitole Franza Schindlera (2013) o tomto podniku rozpráva príbehy viacero respondentov, ktoré sú navzájom pomerne rozporuplné. Na jednej strane z týchto výpovedí celkom jednoznačne vyplýva, že to bol podnik na úrovni a mal dlhú tradíciu gay návštevníkov (už od prvej republiky). Viacerí respondenti uviedli, že v podniku vládla veselá atmosféra a dalo sa tu dobre zabaviť (niektorí respondenti sa voči tomu, že by v *Evropě* niečo také, ako je neviazaná zábava a promiskuitné správanie zákazníkov zažili vyslovene vyhradili).

Ak by sme mali hodnotiť otázku bezpečnosti, tak sa určite spájala s jeho dlhoročnou tradíciou, ktorá dodávala jeho povesti podniku „na úrovni“, ale aj v samotných výpovediach aj z článku cítiť, že úplne bez strachu doňho návštevníci nechodili.

Jednou prekážkou bola samotná nutnosť odvahy vstúpiť a nachádzať sa na mieste, ktoré je známe tým, že sa v ňom koncentrujú homosexuáli. V tomto zmysle je najmä z výpovedí respondentov doktora Schindlera jasné, že vstup do tohto podniku, ako iste aj do iných podnikov s povestou homosexuálnej klientely, si vyžadoval istú dávku odvahy a sebazaprenia. Taktiež sa v týchto výpovediach nachádzajú aj isté „stratégie“, ako sa asociovaniu s homosexuálmi dalo aspoň z časti vyvarovať.

Ovšem (to) zase nebylo zcela čistý, víte. Tenkrát byli hoteloví hosté a tak, no, cizinci, právě nebo teda z NDR, že jo, se sem od začátku mnoho jezdilo čili spousta endéraků tam vždycky bylo a tak dále. [...] Balkón fungoval, později ho zrušili, přišel nový majitel a ten říkal, no ale, takže se setkávalo dole vepředu. Zpočátku, ano, víte já z opatrnosti jsem vždycky taky zůstával raději dole vždycky, na ten balkón až později. [...] Tam všichni gayové se hnali na balkón, víte, vždycky.

Z výpovede sa dá teda vyčítať, že nie každý návštevník mal záujem byť asociovaný s homosexuálnymi návštevníkmi alebo aspoň nie v začiatkoch svojho pôsobenia v tomto podniku. Zaujímavé mi príde v tomto kontexte aj slovo *opatrnost*, ktoré respondent využíva

v korelácii s fyzickým vyhradením sa od priestoru v rámci podniku, kde sa homosexuáli, ktorí obdobné obavy nemali, zhromažďovali.

Zároveň v neskorších výpovediach a aj z článku v *Soho Revue* je cítiť isté opovrhnutie prostitútov, ktorí sa v tomto podniku združovali a zariad'ovali si tu sex za peniaze. Strach z asociácie s prostitútkami mal úroveň spoločenskú (homosexuáli, ktorí toto povolanie nevykonávali, nechceli byť s týmto povoláním asociovaní), ale zároveň aj úroveň legálnu (prostitúcia bola, tak ako tomu je aj dodnes, ilegálna a preto sa obávali, že pri potenciálnej policajnej razii by mohli byť k tejto skupine prirad'ovaní).

T-Club

Tento podnik sa nachádzal sa v suteréne na Jungmannovom námestí a bol asi najznámejší tým, že sa dovnútra dalo dostať len veľmi ťažko. Z viacerých výpovedí respondentov, či už vo výskume Franza Schindlera (2013) alebo v dokumente pre českú televíziu *Život s cejchem*, či v článku v *Soho Revue* sa opakovalo, že vo dverách stál vrátnik, ktorý podľa svojho uváženia dovnútra vpúšť'al koho uznal za vhodného. Výpovede v Schindlerovom výskume zhŕňajú situáciu s vrátnikom nasledovne:

No tak, to už jsem říkal, jako tam byl takový naprosto svévolný systém, že jo, někoho pustili, někoho ne. Ale nevím, podle jakého principu to fungovalo, takové to bylo nepříjemné.

Ale co mě na tom dycky děsilo, největší průser byl dostat se dovnitř, tam byla mříž a dvoumetrákovéj chlapík a ten, jak jsi u něj neměl dobrý jméno, tak tě nepustil. A jak ses dostal dovnitř, tak jsi vydech, ale zároveň jsi věděl, že jsi v zajetí, že kdybys chtěl jít ven, už se dovnitř nedostaneš.

Na jednej strane sa tam teda uplatňoval istý druh sociálneho kapitálu, ktorý umožňoval pravidelným zákazníkom istý druh výhody v procese vpúšť'ania do podniku. V článku v *Soho Revue 1991* jasne vidíme, že pre prípad, že ste sa chceli do pražského T-Clubu dostať, museli ste si spraviť rezerváciu a to niekoľko dní vopred, na presný počet osôb a vo vyhradený čas, ktorý Vám v podniku poskytli. Autor hodnotí tento podnik ako „snobský“ a všeobecne z textu cítiť istý negatívny podtón k tomuto miestu.

Zároveň sa tu však uplatňoval aj ekonomický kapitál. Z niektorých výpovedí v kapitole Franza Schindlera (2013) je jasné, že v podniku vládlo isté nepísané pravidlo „uplácania“.

No, úplatky, jo, tam, jakože samozrejme tam se platilo nějak asi 6 korun vstup. Že tam hrála živá muzika taky kdysi. [...] No a pak tam byla diskotéka taková ňáká taky už, no tak na tom bylo asi 6 korun vstup. No tak samozrejme se tam dávalo 10, a pokud možno nevzít si tu vstupenku, že jo. Protože ta tenkrát tam musela bejt evidovaná, ta vstupenka, že jo.

Na jednej strane tento podnik ponúkal istý typ bezpečnosti. Aj keď z viacerých výpovedí vyplývalo, že návštevníci verili, že podnik priamo spolupracuje s políciou, tieto podozrenia neboli nikdy potvrdené. Ak tam teda aj prevládal určitý strach z policajnej razie alebo kontroly, dal by sa skôr hodnotiť ako paranoidný vzhľadom k dobovým okolnostiam a nedôvere, že podnik môže fungovať v takejto miere pre homosexuálnu klientelu bez toho, aby do toho zasahovala polícia. Avšak, čo je dôležité je, že ak aj v T-Club mal takto náročný proces vpúšťania hostí z dôvodu ich bezpečnosti, fakt, že to vrátnik zneužíval a vyberal si na základe možnosti uplácania a sociálnych kontaktov, uberal na tejto hodnote a pocit bezpečia zatienil nepríjemný pocit z toho, že ľudia boli podvedení a zneužívaní pre zárobok personálu.

Možno najlepšou výpoveďou pre to, aby sme si lepšie vedeli predstaviť pocit bezpečia hostí v kontexte s verejnosťou, je výpoveď fotografky Libuše Jarcovjáčovej, ktorá v dokumente *Život s cejchem* hovorí o tom, že v tomto podniku dlhodobo zhotovovala fotografie a odkladali si ich do vlastného archívu. Jarcovjáčová spomína, že sa vždy hostí pýtala, či ich môže fotografovať, nakoľko fotky zhotovovala s bleskom a často na nich zákazníci boli veľmi zreteľne vidieť. Jedného dňa sa však Jarcovjáčová dostala do konfliktu záujmov, keď ju oslovila polícia, aby zverejnila svoj archív z dôvodov vyšetrovania vraždy. Jarcovjáčová to odmietla a podľa vlastných slov už v tomto priestore ďalej nefotografovala, pretože sa bála, že by polícia na ňu mohla vyvíjať nátlak a ona by tak fotografiami prezradila niekoho, kto si nechal fotografiu zhotoviť s dôverou, že nebude zverejnená.

Atmosféra, ktorú tento príbeh zachytáva je atmosférou vzájomnej dôvery ľudí v rámci komunity. Nepanoval tu strach, že by sa navzájom členovia komunity prezradili, ale aj v tejto situácii je strach z vyzradenia niekoho polícii aj pod nátlakom nevyhnutnou súčasťou života gayov a lesieb.

Vinárna U Mikuláše Dačického

Nachádzala sa neďaleko Anděla na Smíchově a bola to oficiálne heterosexuálna vináreň, ktorú podľa Fanelovej (2000) *Gay Historie* viedol prevádzkar, ktorý odišiel z T-Clubu. V tejto vinárni sa raz za štvrt' roku konali „karnevaly“, ktoré boli podľa Fanela počiatkami pražskej travesti kultúry. To, že sa v tomto podniku naozaj odohrávali travesti predstavenia, nám potvrdzujú aj pamätníci v dokumente Českej televízie *Muži na vysoký ch podpatcích*. Jeden z pamätníkov opisuje toto miesto nasledovne:

To byla taková záležitost, to byl vlastně první klub, kde mohli tancovat kluci spolu, ale bylo to pololegální, protože my jsme tam večírky mívali v sobotu, kdy to bylo zavřeno. Jeden náš kamarád dělal ředitele cirkusu a vždycky tam bylo razítko, že je to podnikový večírek Cirkusů a varieté Praha.

Z výpovede respondenta sa dá interpretovať strach z legality homosexuálneho kontaktu, nakoľko jasne opisuje, aké opatrenia boli potrebné na to, aby sa večierky podobného charakteru vôbec mohli v týchto časoch organizovať. V tomto zmysle je ale dôležité povedať, že vystupovanie v ženských šatách bolo asi to hlavné, pre čo tieto opatrenia podstupovali a to, že sa tam na tieto vystúpenia stretávali homosexuáli je pre nutnosť takýchto opatrení skôr sekundárnym dôvodom. Avšak nič to nemení na to, že pocit bezpečia bolo aj v tomto podniku nutné poistiť uzavretou spoločnosťou, navyše s oficiálnou pečiatkou cirkusu. Na to, aby takého večierky mohli prebiehať bolo treba okrem ochoty a vôle majiteľa/prevádzkara aj ďalšie kontakty, ktoré by zabezpečili aspoň nejakú mieru legálnosti.

U Petra Voka

Na Smíchově sa v 80. rokoch otvoril nový podnik, ktorý bol prvou pražskou čisto homosexuálnou diskotékou. Tento podnik svojim fungovaním nápadne pripomínal T-Club, nakoľko mal taktiež mrežu a neochotného vrátnika (Soho revue, 1991). Oproti T-Clubu bol však o toľko väčší, že sa tu mohli konať aj zábavné akcie a show (Schindler, 2013).

V dokumente *Muži na vysoký ch podpatcích* sa viacero respondentov rozpamätáva, že na vpustenie do podniku ste museli poznať niekoho vo vnútri alebo Vás musel poznať vrátnik, inak ste sa len tak, „z ulice“, do podniku dostať nevedeli.

Všeobecne z výpovedí, ktoré Schindler spracoval je jasné, že *U Petra Voka* sa hlavne tancovalo, chodili sem aj známi herci a tanečníci a že sa tu často konali aj travesti show. To

potvrďujú aj pamätníci v dokumente *Muži na vysokých podpatkoch*, ktorí dokonca spomínajú, že v podniku pracoval a občasne aj vystupoval svoje travesti číslo herec Josef Stárek.

Čo sa pocitu bezpečia v tomto podniku týka, stretávame sa s rôznymi výpoveďmi. Na jednej strane sa vo výpovediach pamätníkov v Schindlerovom (2013) výskume objavujú spomienky na to, že sa v podniku opakovali policajné razie.

Vobčas udělali v uvozovkách razii do klubu [...] u Petra Voka, takže čas vod času tam prostě přišli, lokál se zavřel a všechny nás prostě systematicky [legitimovali], no a kdo neměl v pořádku doklady nebo koho ještě neznali, tak jednak si zapisovali, no a když zjistili, zvláště u těch mladejch kluků, že nemaj zaměstnání, tak byli bráni jako, jako příživníci a takový si potom zpravidla vodvedli na strážnici, kvůli jako došetření totožnosti a nějakýmu dalšímu řízení. Jak to, co tady děláte v Praze, nebo co tady děláš v Praze, že jo, jak to, že nemáš zaměstnání a tohleto, a pak to řešili třeba, že jo, že poslali hlášení do místa bydliště, nebo školy nebo rodičům nebo takhle prostě, jo, takovádle buzerace prostě byla kolem toho, no.

Aj napriek tomu, že z výpovede respondenta cítiť, možno aj s odstupom času, istý nadhľad, ukazuje táto výpoveď, že prítomnosť polície nebola v podniku neobvyklá. Cielenie sa na mladších, nezamestnaných chlapcov bola nepochybne stratégiá polície, ktorá slúžila k ich zastrahovaniu. Odvedenie na políciu a informovanie o skutočnosti na mieste bydliska alebo školy mohla v tomto období spôsobiť pre homosexuálov a ich ďalšie pôsobenie, či už na škole alebo na pracovisku značné komplikácie.

V článku Jiřího Doležala pre *Soho Revue 04/1991*, Doležal opisuje ďalšie nástrahy, ktorým jeho návštevníci čelili. V práci už spomínaní heterosexuálni „čumilovia“ nechýbali ani U Petra Voka a v článku sa spomína, že sa tam opíjali na bare vodkou a nadávajú zákazníkom do buzerantov čo iba potvrdzuje to, že ani fakt, že podnik bol chránený mrežou a vrátnikom nezabezpečoval úplnú exkluzivitu jeho návštevníkov. Neschopnosť vrátnikov overiť príslušnosť k homosexuálnej komunite mohla spôsobovať podobné nepríjemnosti, ako opisuje v rozhovore s nimi. Vrátnici sa v ňom spovedajú z nástrah svojho povolania, opisujú ako sa pred mrežami chodia bozkávať heterosexuálne páry, aby vyjadrili svoj negatívny postoj ku homosexuálom a opisujú to, ako veľmi trápne situácie. Ďalej rozprávajú o tom, ako ich ohrdnutí hostia napádajú, ako jeden z odmietnutých hostí strelil do vchodu

osem plynových guliek alebo ako odmietali púšťať rómskych hostí po tom, ako im podnik porozbíjali. Túto často vypätú atmosféru pripisujú najmä tomu, že svojho času boli jediným podnikom svojho druhu (pozn. – otvorený do rána) v Prahe a kvôli tomu sa v podniku miešali všetky sociálne skupiny a vrstvy „od režiséra po kriminálnika“. Z týchto rozhovorov môžeme vyhodnotiť, že ani zdanlivá exkluzivita podniku pre homosexuálov nezaručovala istotu jeho bezpečnosti, najmä v 90. rokoch kedy tento podnik bol už verejne známy ako podnik pre homosexuálov.

90.roky

V tejto časti sa otázke budem venovať až po uvedení a krátkom vysvetlení všetkých podnikov, nakoľko som nemal dostatok informácií pre analyzovanie každého miesta individuálne zvolil som postup celkovej analýzy v 90. rokoch.

Bary a diskotéky

Pivnice U Dubu

Táto gay reštaurácia (týmto slovom kategorizovaná respondentami v dokumente *Muži na vysokých podpatkách*) bola otvorená v roku 1991 a bola známa svojou českou kuchyňou a bavorským interiérom. V sekcii sprievodcu pre medzinárodných turistov v *Soho Revue 1991* do tejto reštaurácie lákali na guláš a pivo.

Po príjemnom kúpeli vám znovu vyhladne a v tom prípade budete mať na výber pravý český guláš s chlebom a pivom v hostinci *U Dubu (Záhrebská 14, Praha 2)* [...] (pozn. anglický originál preložený autorom práce)

Pre *Soho Revue 1991* v anonymnom dotazníku jeden z respondentov opísal atmosféru podniku ako „neopakovateľnú, závislú od personálu a že si na ňu nedá dopustiť“. Personál bol taktiež opísaný v jednom z článkov v tomto periodiku ako veľmi sympatický a upravený.

Obsluhu tvorí tri sympatictí číšnici. Jsou nejen velmi ochotní, ale, „září“ bělostí košil doplněných motýlky. Dva z nich jsou gay.

Vinárna U Holanů

Gay vinárna *U Holanů* sa od januára 1992 nachádzala na Londýnskej ulici. Prevádzkoval ju Zdeněk Novotný, neskorší prevádzkovateľ baru *U Střelce*. Éra, keď viedol tento podnik je pozoruhodná ako prvé obdobie porevolučného, postupne sa profesionalizujúceho žánru travesti (Seidl, 2014). Sám Novotný na toto obdobie spomína v dokumente *Muži na vysokých podpatkách*.

Bylo to narvaný, i venku čekali lidi. [...] Atmosféra suprová. Až pak asi za dva měsíce jsme nechali od jednoho známého přivezt z Juldy Fuldy palety, z toho udělali

pódium. Na to se natáhl koberec, na stěnu se koupila fólie, která je na jahody, ta černá, udělaly se závěsy. Na to se daly ty světýlka barevný. Dali jsme tam nějaký reflektory a už se jelo. [...] Tam chodili skupiny na jídlo. Průvodkyně tam vodila Belgičany, tak se najedli a chtěli program. [...] Oni udělali program. Potom se zavřelo, všichni mně pomáhali uklidit honem, aby mohli ti, co čekali už venku, co chodili na večerní program.

Zároveň v rozhovore pre *Soho Revue* (vy' strižok v zbierke Jiřího Hromady v pražskom Centre pre queer pamät) odpovedá Zdeněk Novotný aj na otázky ohľadom toho, akým spôsobom sa dovnútra púšťajú zákazníci. Na otázku, či si *U Holanů* hostí vyberajú, alebo ich púšťajú aj „z ulice“ odpovedá takto:

Téměř stoprocentně k nám chodí gayové z Prahy a okolí, sem tam se tu objeví i cizinci. Po dlouhé době jsme zavedli výběr příchozích již ve dveřích. Neplnoletí „lovci“ od nás odcházejí většinou s nepořízenou. Věkově je naše klientela od pětadvaceti let a výše. Mladší přijdou sporadicky, zato starší tu mají „svá“ místa, do nichž zasedají až s železnou pravidelností.

Diskotéka Valdek

Od roku 1992 sa nachádzala na náměstí Míru, na prvom poschodí paláca Valdek. Z dobovej tlače i z dokumentu *Muži na vysoký ch podpatcích* je jasné, že sa jednalo o veľmi populárnu diskotéku, ktorá ponúkala rôznorodý program a dávala priestor rôznym umelcom, či sa už jednalo o ostrieľaných umelcov a travesti umelkyne alebo mladé talenty. V ústrižkoch z tlače z roku 1992 v zbierke Jiřího Hromady je v krátkych článkoch diskotéka Valdek opísaná nasledovne:

Podnik Na Valdeku se zřejmě ještě dlouho nebude muset potýkat s nezájmem hostů – může za to nejen jeho strategické umístění téměř v centru města, výborně moderovaná diskotéka (s nejčerstvějšími hity) [...], ale také pravidelné „kulturní vložky“ jak uměleckého charakteru – z významných hostů v měsíci dubnu uved' me alespoň bratry Václava a Jana Neckářovy, Karla Zicha, mimy Jaroslava Čejku a Rudolfa Papežíka, tak i charakteru erotičtějšího – pánský striptýz nebo travesti show.

Vedení klubu vyhláší každé pondělí jako den začínajících talentů. Prezentovat se může každý, kdo vyniká v jakémkoliv uměleckém oboru.

To, že to bol populárny podnik dosvedčuje aj to, že odtiaľto vysielali priamy prenos do Českej televízie, v rámci prezentácie gay minority televíznym divákom. V dokumente *Muži na vysokých podpatcích* pamätníci spomínajú na tento priamy prenos pozitívne.

Z Valdeku jsme vysílali první přímý přenos do České televize, jako travesti show. To byla obrovská bomba tenkrát. [...] Nechávali jsme si šít nový šaty, všechno nové, aby to bylo perfektní.

Avšak, Jiří Hromada, v tej dobe vystupujúci ako vedúca postava gay hnutia, v dokumente reaguje na túto prezentáciu s trochu väčším profesionálnym odstupom a ponúka perspektívu gay hnutia, ktoré sa snažilo presadzovať iný pohľad na gay menšinu.

Pro nás to ovšem byla určitá složitost v tom vývoji, kam jsme chtěli gay hnutí dotáhnout, protože oni si všichni v těch 90. letech mysleli, že co homosexuál to je převlečený do ženských šatů, namalovaný, s kabelkou a na kramflecích.

V dokumente je taktiež vysvetlený aj zánik tohto slávneho podniku, ktorý pravdepodobne začal vadit' okolitej verejnosti.

Pak to tam začalo lidem vadit, protože samozřejmě bylo to na náměstí Míru, tam pak ti chlapani... byly na diskotéce a pak se šli projít do toho parčíku kolem chrámu a...

Kabaret U Střelce

Travesti kabaret Zdeňka Novotného, ktorý sa sem presunul z kabaretu U Holanů bol možno svojho času najznámejším a najpopulárnejším kabaretom v Českej republike. V dokumente *Muži na vysokých podpatcích* spomínajú respondenti na tento podnik, ako na zlatú éru travesti.

Tam začala zlatá éra travesti show jednak umiestnením, bylo to v centru Prahy na Střeleckém ostrově. I ten klub byl fantastičej, dělanej přesně na to, že na jednom konci bylo pódium, musel si jít z pódia nebo na pódium mezi lidma, takže velký

entrée vždycky. [...] Střelecký ostrov byl vyloženě kabaret, jak ho známe z filmů z první republiky, pravý kabaret.

Mimo travesti tu vystupovali aj speváčky, ktoré muži v svojich predstaveniach stvárňovali, nakoľko ako jeden z respondentov v dokumente spomína, bol sám vizážistom a s umelkyňami sa stretával a o vystúpenie v kabarete ich často sám požiadal a ony súhlasili. Taktiež sa tu organizovali programy *Gay Violy* v rámci ktorých sa čítali literárne diela s LGBT tematikou. Tento kabaret sa od roku 1995 niekoľkokrát sťahoval a požičiaval svoje priestory aj pre stretnutia rôznych dobových záujmových klubov. Súčasťou akcii, ktoré podnik usporadúval sú do dnešného dňa vyhlásené parníky Tyrš, na ktorých stále prebieha travesti program.

Diskotéka Riviera

Fungovala na Národní třide od roku 1993-1997 a pamätníci si na ňu spomínajú ako „najpopulárnejšiu disko svojej doby, pomerne otvorenej aj hetero väčšine.“ Riviéra ako podnik usporadúvala aj rôzne iné akcie, ako napríklad parník po Vltave alebo pálenie čarodejníč (Seidl, 2014). V *Soho Revue 11/1993* bol uverejnený článok, ktorý mal podľa všetkého slúžiť ako reklama na novootvorený podnik. Autor v ňom spomína aj priestor mini galérie a pivnice.

V tom samom priestore [ako diskotéka a bar] skrýva niekoľko sloupců možnost posezení v příjemné „mini galerii“ předčasně zesnulého, výtečného českého grafika a malíře Karla Laštovky. Další nabídkou RIVIERA CLUBu je velice zajímavě pojatá „černá pivnice“, kde se stěží lze ubránit myšlence o zastoupení gays ve všech skupinách a vyznáních, co jich jenom existuje. A právě pro ně může být příjemným azylem pro jejich tělo i duši.

Taktiež mi prišlo zaujímavé, že podnik bol otvorený už od 11:30 ako denný bar a až od 21:00 začínala diskotéka. Z celého článku cítiť, že podniky v Prahe sa začali diferencovať, čo sa týka ponuky pre svojich zákazníkov. Riviéra mala v svojich priestoroch aj malú galériu umenia a organizovala akcie aj mimo svojich priestorov. Zároveň v dokumente *Muži na vysokých podpatcích* na tento podnik spomínajú v humornom príbehu o tom, ako na Silvestra travesti umelkyne zo streleckého ostrova išli pred polnocou predviesť svoje čísla

aj do tohto podniku. Je tak celkom jasné, že tento podnik sa snažil čo najviac priblížiť svojej konkurencii. To potvrdzuje aj to, že vyššie zmieňovaný článok je ukončený vetou:

Konkurencie se nám utěšeně rozrůstá. Tím lépe – konečně snad bude rozhodovat kvalita.

Mercury Klub

Od roku 1993 sa tento klub nachádzal na Kolínskej ulici a jedným z jeho spolujemajiteľov sa stal aj 23 ročný gay Ivo Stehlík, ktorý dal o plánoch a víziách tohto podniku rozhovor pre *Soho Revue 7/1993* s názvom Bohemian Rhapsody v Mercury. Vysvetľuje v ňom, že má v pláne zlepšiť úroveň gay podnikov v Prahe a že za pomoci svojich rodičov si spolu s tromi spolujemajiteľmi zakladá podnik, ktorý bude na vyššej úrovni, ako ostatné pražské gay podniky. Tieto podniky opisuje kriticky a zároveň predstavuje svoju víziu.

Na dverích Reservé, a když se tam náhodou dostanete, lidi sedí u stolů, jsou potichu, popíjejí nějaký alko či nealko, občas se někdo někam přemístí, zadívá se na nově přichozího – a to je všechno. Nežijou. [...] Majitele podniků nevezali peníze, nezašli k architektovi a neřekli: Udělejte mi studii interiéru. Mám takovou a takovou představu, zkonkretizujte to. [...] Chybí slušný, nechci říct luxusní, podnik, kde bude hezký prostředí, ceny dobrý, obsluha příjemná, kam budou lidi rádi chodit. Ne jako z nouze cnost, ale ze svobodné vůle. [...] Nejjednodušší je vést podnik jenom jednou linií – buď byznys, kultura nebo erotika. Chtěl bych všechno [v Mercury] skloubit dohromady. [Tak, že] Je to Gay podnik a tím zůstane. Vedle přirozených věcí [...] chodím mezi lidi a ptám se jich co chtějí za hudbu. Máme připraveny programy o víkendech a různá překvapení.

Medzi tieto prekvapenia patrili aj výstavy a vernisáže a všeobecne sa z rozhovoru dalo vyčítať túžbu skúsiť dať návštevníkom niečo viac, ako len diskotéku. Avšak v nadväzujúcom rozhovore z roku 1995 hodnotí svoje podnikanie ako zlyhanie. Stehlík usudzuje, že ho viacero novootvorených podnikov kopírovalo a že jeho vízie o prínose kultúry v podobe výstav a vernisáží v priestoroch gay klubu naivné a pre danú klientelu sa nehodí. Usudzuje však, že by bolo možno lepším biznisom založiť gay galériu.

Tom's bar

Tento podnik bol otvorený v roku 1993 na Pernerovej ulici a jednalo sa o exkluzívne mužský podnik. V *Soho Revue 10/1993* vyšiel článok *Na návšte v Tom's baru*, ktorý opisuje tento bar ako multifunkčný bar, ktorý je jeden z najpopulárnejších barov v Prahe.

Vy jste ještě nebyli v Pernerce??? Chcete říct, že neznáte jeden z nejpulárnějších pražských podniků v současné době??? Pak tedy máte co dohánět a já osobně vám rádím, abyste návštěvu moc dlouho neodkládali. [...] Nenechte se odradit železnou mříží u vchodu a odvážně stiskněte zvonek.

Klub SAM

Fungoval od roku 1994 do roku 2001 a bol to prvý podnik svojho druhu v Prahe. Išlo totiž o podnik, v ktorom sa stretávali „kožeňáci“ (pozn. gayovia a lezby, ktorí sa prezliekajú najčastejšie do kože, ale alternatívou môže byť aj latex, džínsovina...). V krátkom článku o podniku sa dozvedáme, že podnik síce vpúšťal gayov aj keď na sebe nemali vyžadovaný materiál odevu, avšak heterosexuálov a lezby nepúšťali ani v koži. Tí, ktorí mali záujem si, ale nemohli si odev dovoliť zakúpiť si ho v podniku mohli zapožičať. (Seidl, 2014)

G&L club

V roku 1995 bol na Ľublaňskej ulici v Prahe bol otvorený gay a lesbický *G&L club*, hovorovo prezývaný *Elko*. Okrem skvelej hudby a tanca sa tu istého času organizovali aj stretnutia L-klubu Lambdy a vystavovalo sa tu umenie. V tisku sa však tento podnik preslávil aj menej pozitívnym príbehom, v *Soho Revue 1995* o ňom vyšiel článok, v ktorom sa spomína aj jeden nešťastný incident.

Ze soboty 14. na neděli 15. října v pražském G&L klubu nezůstalo jedno oko suché. Příčinou nebyl další z tematických večerů „Hra na pláč“, ale plynový sprej v rukou bývalého mluvčího Československé strany lidové, nynějšího ředitele Nadace Františka kardinála Tomáška – Vladimíra Elise. Použil je poté, co mu byla odebrána plynová pistole ráže 8 mm, kterou ohrožoval pod vlivem alkoholu personál jmenovaného klubu.

Piano bar

Existuje na Milešovské ulici od roku 1996 až do dnes. V *Soho Revue 1996* je tento bar popísaný nasledovne:

Dveře jsou otevřeny nejen G&L hostům, ale všem lidem dobré vůle. Ceny jsou příznivé a personál je náš.

Stretávali sa tu rôzne spolky, medzi ktorými by som veľmi rád vyzdvihol študentský spolok Gales a zároveň TransForum, ktoré bolo prvé české združenie transsexuálov.

Klub Aqua (2000)

V roku 1997 prebehla rozsiahla rekonštrukcia pôvodných žižkovských lázní a boli tu otvorené dve navzájom prepojené časti, *klub Aqua 2000* a bar *Connection*. Tento podnik bol veľmi známy aj svojimi Travesti vystúpeniami, ktoré mu pridali na popularite aj medzi heterosexuálnym publikom. V dokumente *Muži na vysoký ch podpatcích* si na travesty show v tomto podniku zaspomínali ako na veľmi vyťaženu show, ktorá pôsobila skôr ako továreň.

Aqua klub, to už byla továrna, to nebyl klub. Tam opravdu to běželo jak na běžícím pásu v továrně. Tam se vozily celý autobusy z celý republiky, jak dřív jezdili na nákupy do Prahy, nebo se jezdilo na houby támhle do jižních Čech, tak se jezdilo na travesti do Prahy a tam opravdu přijely tři zájezdový autobusy, v jeden den se tam narvalo do sálu 700 lidí. Všichni se pobavili a odjeli, a takhle to tam jelo každý den od pondělka do neděle, kdy ty transky opravdu neměli čas se ani nadechnout.

Prítomnosť heterosexuálnych hostí v Aque podľa prevádzkara Adolfa Chodora nespôsobovala žiadne problémy. V rozhovore hodnotí ich prítomnosť slovami, že zatiaľ žiaden takýto vzniknutý problém nezaregistroval. Práve naopak, tvrdí, že si myslí, že heterosexuálnym návštevníkom, ktorí majú pred príchodom do podniku isté obavy, skôr otvárajú oči. Tí odchádzajú vždy spokojní a pobavení.

Sauny

Chaos

Táto sauna bola otvorená v roku 1996 na Dušní ulici v priestoroch bývalej zlatníckej dielne. V článku pre *Soho Revue 1996* bola opísaná ako moderná sauna, vybavená hudobnou technikou, z ktorej v celých priestoroch hrá hudba, video monitormi s porno programami a s prezervatívami a papierovými obrúskami. Vstup do tejto sauny a jej priestory opisuje autor článku takto:

Po zazvonění u vstupních dveří Chaosu vám bude bzučákem otevřeno. Vstoupíte, svléknete se u jedné z třiceti skříněk a s osuškou okolo pasu či přes rameno (záleží jen na vaší stydlivosti) sestoupíte k barovému pultu v suterénu. Tam vyměníte klíč s číslem skřínky za gumový náhrdelník se stejným číslem. Pokud jste v sauně poprvé, personál vás rád provede všemi jejími zákoutími.

David

Sauna sa nachádzala asi 100 metrov od stanice metra B, Radlická a bola súčasťou penziónu, ktorý niesol rovnaké meno a bol známy ako penzión pre gayov a bol otvorený v roku 1993. Celá vila vrátane sauny je opísaná v článku *Gayové nejem tanč í, ale i spí v Soho Revue 2/1994*.

Ve dvoupatrové bílé vile zasazené ve stráni pod lesem se skrývá kromě šesti dvou- až čtyřlůžkových pokojů s celkovou kapacitou 21 lůžek, vybavených vlastní koupelnou a příslušenstvím i sauna pro minimálně 12 lidí s možností escort servisu (erotické masáže).

Aqua 2000

Bývalé *Žižkovské lázně* boli jediné z pôvodných slávnych pražských kúpeľov, ktoré prežili aj rok 1989, avšak od roku 1992 sa stali súčasťou komplexu *Aqua 2000*, do ktorého patril aj spomínaný nočný klub. Kúpele a sauna sa nachádzali na prvom poschodí komplexu a tak by sa dalo povedať, že v podstate pokračovali svoju pôvodnú tradíciu s tým, že k nej pribudla aj hudba a možnosť zatancovať si (Seidl, 2014).

Gay spolky a periodiká

Svaz Lambda a mesačník

V roku 1988 vznikol v Prahe pod vedením sexuológov Antonína Brzka a Iva Procházky, ktorý už nebol označený ako *skupina*, ale *klub*. (Seidl, 2012). Seidl taktiež vysvetľuje, že sa nové označenie dá chápať, ako istý posun v zamýšľanom obsahu, nakoľko tento spolok, ktorý pôsobil ako socioterapeutický klub homosexuálov bol od svojho počiatku personálne prepojený s diskusnou skupinou, ktorá sa už nejakú dobu stretávala. Do klubu sa pridal nový člen, Ján Lány, ktorý mal zo 70. a 80. rokov skúsenosti z kongresov britských a medzinárodných združení gay a lesbickej emancipácie. Z jeho iniciatívy sa bolo toto neformálne spoločenstvo pomenované jeho členmi „Lambda“ a od vojny sa prvýkrát pokúšalo o emancipáciu homosexuálov aktivistickou činnosťou. Avšak vzhľadom na dobové okolnosti hľadalo zastrešenie svojich činností a kontaktov s verejnými inštitúciami pod medicínsky patronát. Kvôli tomuto sa niektorí jeho členovia schádzali v rámci Socioterapeutického klubu.

Je dôležité si teda uvedomovať, že začiatky homosexuálneho aktivizmu existovali v určitej dichotómii medzi stretávaním sa ako pacienti v Socioterapeutickom klube a zároveň sa stretávali ako občania premýšľajúci v rámci „demokratizácie“ spoločnosti. (Seidl, 2012)

Dôležitou súčasťou spolupatričnosti týchto dvoch entít je vznik svojpomocne vytváraného občasníku *Lambda*, ktorý má jednak z hľadiska historického bádania, ale aj pre tento výskum nedocenenú hodnotu. Pomáha nahliadnuť do podmienok začiatkov homosexuálneho aktivizmu, ku ktorým v poslednom roku komunistického režimu v Československu dochádzalo (Seidl, 2012). Seidl taktiež vysvetľuje, že sa jednalo, kvôli spôsobu akým bol pripravovaný o v podstate ilegálne alebo pololegálne periodikum.

V prvom čísle tohto mesačníka, s plným názvom *Lambda – Mě síč ník homosexuálních občanů*, z roku 1990, ktoré klubu vychádzali, bola venovaná celá prvá strana ich vlastnému predstaveniu sa a tomu, čo znamená ich symbol. Redakcia Svaz Lambda definuje takto:

Svaz Lambda je dobrovoľnou zájmovou spoločenskou organizáciou. Sdružuje osoby s homosexuálnou orientáciou, transsexuály a ďalšie osoby, ktoré majú dobrú vôľu prispívať

k lepšiemu vzájemnému pochopení a porozumění mezi heterosexuální většinou a homosexuální menšinou. Svaz vyvíjí osvětovou, kulturní, sportovní a jinou činnost na území České republiky. Vychovává své členy k demokracii a toleranci, k poctivosti a životní opravdovosti. Ovlivňuje společenské vědomí tak, aby přijalo homosexualitu a transsexualitu jako přirozené sexuální chování určité části populace. Svým působením chce Svaz omezovat prostor pro negativní sociální jevy. Svaz šíří též zdravotní a právní osvětu, spolupracuje s ministerstvem zdravotnictví a sociálních věcí ČR a s jinými orgány a organizacemi, usiluje o prevenci epidemie AIDS. Svaz Lambda je členem Mezinárodní asociace homosexuálních mužů a žen ILGA a chce se aktivně zapojit do její činnosti.

V článku sa taktiež spomína, že pred vydávaním oficiálnych novín vydával klub iba interný bulletin, ktorý sa dostal k približne 200-300 ľuďom z celého Česka a Moravy a uvádza sa v ňom, že na tieto bulletiny bola od členov aj priaznivcov veľmi pozitívna spätná väzba, ktorá kládla dôraz na potrebu tlačovín, ktoré sa budú venovať otázke homosexuálne menšiny. Aj toto bola súčasť motivácie, ktorá sa zapríčinila o vznik tohto periodika, ktoré v novej frekventovanej podobe obsahovalo aj obrazový materiál, nie len text.

K významu symbolu Lambdy bol taktiež napísaný krátky článok.

V roce 1969 americké hnutí Gay Liberation začalo označovať symbolem Lambda (původně řecké písmeno) „spojení všech osobních vztahů v jeden celek, ve kterém není nic přehlédnuto, ani ničím opovrhováno.“ [...] V roce 1974 na mezinárodním kongresu homosexuálů ve skotském Edinburghu byla jednoznačně přijata za světový symbol pro všechny lidi, kteří se otevřeně hlásí ke svému homosexuálnímu zaměření.

Sdružení Organizací Homosexuálních Občanů (SOHO) a SOHO Revue

Táto organizácia vznikla v roku 1990 a jej hlavným zmyslom bolo zaistiť bezpečné sociálne postavenie homosexuálne, resp. homoeroticky orientovaným ľuďom. Teda umožniť, aby bol základný existenčný pocit ohrozenia, zažitý všetkými predchádzajúcimi generáciami gayov a lesbiab, nahradený pocitom bezpečia, ľudskej dôstojnosti a sociálnej istoty (Fanel, 2000). Organizácia si dala skrátka za úlohu zastávať sa tých, ktorí čelia rôznym problémom kvôli svojej sexuálnej orientácii. Darilo sa jej to rôznymi spôsobmi, cez odstránenie policajnej

kartotéky gayov, cez obstarávanie právnej ochrany pre gayov až po zjednotenie hranice veku legálneho sexuálneho styku bez ohľadu na sexuálnu orientáciu.

Jeho založenie a jeho pôvodný zmysel je opísaný v článku v júlovom čísle časopisu *Lambda* z roku 1990.

Ve dnech 23. a 24. června 1990, se stalo něco, co málokdo čekal. Z iniciativy RNDr. Petra Folka CSc., předsedy výkonného výboru Svazu Lambda za organizačního příspěvní jihomoravské oblastní organizace se v Brně uskutečnilo historické setkání představitelů jednotlivých gay iniciativ v České a Slovenské Federativní Republicy. [...] Účastníci se dohodli na vytvoření federálního orgánu ve formě diskusního kulatého stolu, který bude svoláván jednou za čtvrt roku. [...] Jmenuje se Sdružení Organizací Homosexuálních Občanů (SOHO) a je reprezentantem československých gayů a lesbiček při jednáních se státními orgány. [...] Takže funkcionáři k sobě našli cestu. Teď zbývá doufat, že stejné porozumění vůči sobě najdou i řádoví členové (ale i nečlenové, samozřejmě!) a že pochopí velikost doby, která nám umožňuje otevřeně se bít za svá práva.

V apríli roku 1991 sa tomuto spolku podarilo založiť vlastný časopis SOHO Revue, ktorý vydávalo nakladateľstvo Orbis a vychádzal raz za mesiac. Bol vo farebnej podobe a jeho stránky pokrývali najrôznejšie témy, od rozhovorov, cez históriu, reklamný priestor a priestor na zoznámenie sa. V prvom čísle vyšiel článok *Pojďme otvoriť dvere*, ktorý vysvetľuje, čím sa tento časopis odlišuje od jeho predchodcu.

Dnes máme v ruce prvé číslo SOHO revue. Snad ani nemôžeme dohľadnúť, čo to pro nás znamená, ale môžeme sa o to pokúsiť. Co to znamená, když vychází nový časopis v době, kdy jich vychází tolik, že ani nestačíme sledovat jejich jména, natož pak obsah? Znamená to historický krok. SOHO revue je první profesionální gay časopis, který si může koupit každý člověk, jemuž se zalíbí jeho obálka nebo obsah anebo obojí, na všeobecně přístupném místě. Každý člověk, tedy i ten, který není v kontaktu se svazem Lambda ani s žádným jiným sdružením homosexuálních mužů a žen, který s ním z těch či oněch důvodů být v kontaktu nechce, i ten, který chce být proti nám. Také pro tyto lidi představuje SOHO revue náš obraz.

Tento časopis si prešiel niekoľkými verziami, v svojej pôvodnej podobe vydržal do roku 1992, kedy sa kvôli nedostatku financií nakrátko prestal existovať. Jiří Hromada však zostavil novú redakciu a získal dotácie od Ministerstva zdravotníctva, ktoré videlo v tomto periodiku potenciál v boji proti AIDS. Koncom roku 1992 vychádzalo nulté číslo nového variantu, ktoré vydržalo až do roku 1997. V tomto roku zaniká vydavateľstvo Orbis a zániku časopisu opäť zabránil Jiří Hromada, ktorý časopis previedol pod súkromného podnikateľa (Fanel, 2000). Pod ním potom fungoval časopis až do roku 1998, pod názvom SOHO ABSOLUT Revue, avšak neskôr tento časopis zaniká pre nezhody medzi majiteľom a šéfredaktorom.

Napísať krátke úvody k týmto spolkom a ich periodikám som považoval za potrebné jednak z toho dôvodu, že práve tieto periodiká pre mňa v práci poskytovali primárny zdroj informácií z tejto doby. Tieto periodiká boli pre moju prácu hlavným a najdôležitejším zdrojom informácií a ponúkali mi pohľad do doby, ktorú skúmam očami súčasnosti. Pri dohľadávaní informácií k tomu, ako tieto spolky vznikali som si uvedomil, že ich poslaním bolo vo veľkej miere (najmä v prípade SOHO) zabezpečiť homosexuálom to, čomu sa moja práca venuje. V oboch prípadoch sa medzi hlavnými poslaniami spolkov skloňovali slová ako zrovnoprávnenie, ochrana, dôstojnosť a v neposlednom rade i pocit bezpečia. Tieto spolky svojou prácou, ale do istej miery aj čisto svojou existenciou podčiarkovali postupný koniec represívneho komunistického režimu a dokazovali ľuďom, že v novej dobe je na boj za ich práva priestor. V tomto zmysle aj publikácie vo forme periodickej tlače rozširovali informovanosť ľudí, či už sa jednalo o priestoroch gay sociability, prevencii proti AIDS alebo všeobecných každodenných témach, ktoré ich čitateľov mohli zaujať. Týmto spôsobom dávali komunite homosexuálom hlas a ukazovali, že žijú život, ktorý nie je len o sexe, ale je komplexný a aj keď často rozdielny, tak vo veľa veciach podobný životu heterosexuálnej väčšiny.

Pocit bezpečia

V 90. rokoch v Prahe počet podnikov pre gayov narastal a aj napriek tomu, že určitý typ rešpektu z nechcených návštevníkov určite existoval, pristupovali k týmto zákazníkom rovnako ako všetky ostatné podniky, určené primárne pre heterosexuálnu klientelu, ktoré jednoducho majú ochranku, ktorá prípadne konflikty a nepokoje rieši.

Otázku prístupnosti niektoré podniky riešili mrežou alebo zvončekom, ako tomu napríklad bolo v *Tom's bare*, kde ale z článku skôr vyplýva, že potenciálnych zákazníkov táto prekážka pri vstupe nemá odradiť, ale skôr ich povzbudzujú, aby sa nebáli vstúpiť. Ďalšou stratégiou, ako zaručiť exkluzivitu gayov v podniku bola kontrola zákazníkov na dverách, ako tomu bolo vo vinárni *U Holanů* alebo v bare *SAM*. V oboch týchto prípadoch však išlo skôr o to, že ich majitelia alebo prevádzkari mali predstavu o zložení zákazníkov v svojom podniku. *U Holanů* išlo najmä o to, aby do podniku chodievali zákazníci patriaci do istej vekovej skupiny a zároveň tu cítiť istú preferenciu na stálych zákazníkov. V bare *SAM* sa jednalo o zákazníkov, ktorí patrili do skupiny gayov, ktorá mala záujem sa prezliekať do kože a bola tam jasne vysvetlená preferencia gay mužov nad heterosexuálov a lesby.

Vo viacerých podnikoch už takmer vôbec necítiť negatívnu emóciu voči heterosexuálom, ako tomu bolo v 80. rokoch. Strach z prezradenia identity v 90. rokoch, sa podľa dostupných zdrojov skoro úplne vytrácal a heterosexuálov už nevnímali ako „čumilov“, práve naopak, v niektorých podnikoch ako *Riviéra*, *Aqua a Piano* heterosexuálov dokonca vítali. V rozhovore s prevádzkarom klubu *Aqua 2000* sa dozvedáme, že heterosexuáli tvoria niekedy aj väčšiu časť návštevníkov a že s nimi nie sú žiadne problémy, skôr mal pocit, že im otvára oči. Vo viacerých podnikoch, kde boli pravidelné vystúpenia travesti sa heterosexuáli vyskytovali zo záujmu o tento typ umenia a zábavy. V priestoroch diskotéky *Valdek* sa pre Českú televíziu vysielalo naživo aj jedno z travesti predstavení a týmto spôsobom sa toto umenie dávalo do pozornosti aj heterosexuálnej väčšine, ktorá kabaretnú kultúru začala vo veľkom vyhľadávať. Ako nám spomínajú respondenti v dokumente *Muži na vysokých opatcích* v časti o klube *Aqua 2000*, na travesti tam chodievali stovky ľudí, ktorých zväžali autobusy. V tomto zmysle sa teda môžeme baviť o istej integrácii heterosexuálov do miest gay sociability a vieme vyhodnotiť, že hrozby z tejto komunity boli skôr ojedinelé, podobne ako tomu bolo v akomkoľvek podniku určenom pre heterosexuálnu väčšinu. Jedným z prípadov, ktorý nám ukazuje problémy, ktoré v kluboch mohli nastať, je aj prípad z klubu *G&L*, v ktorom útočil na personál plynovou zbraňou a neskôr celý podnik zamoril slzným plynom jeden zo zákazníkov. Praktika využívania slzného plynu v podnikoch bola v článkoch niekoľkokrát spomenutá, ale bola prisudzovaná skôr konkurenčnému boju medzi podnikmi, než útokom na gay komunitu.

Jednou z výpovedí, ktorá by sa dala brať chápať v kontexte strachu o gay komunitu by bol komentár Jiřího Hromady o vysielaní travesti show z *Valdeku*, kde vysvetľoval, že sa bojí, či tento typ prenosu nepodporuje stereotypné naratívy o gayoch, ale opäť to nie je strach o bezpečnosť gayov vo vzťahu k autoritám alebo ich fyzickú bezpečnosť v rámci miest gay

sociability, ale skôr strach o istý politický obraz tejto menšiny, ktorý sa snažilo gay hnutie v 90. rokoch vytvoriť. V takomto zmysle by sa dalo hodnotiť aj výpoveď jedného z respondentov v dokumente *Muži na vysokých podpatkoch*, ktorý prisudzuje zatvorenie *Valdeku* tomu, že jeho návštevníci chodievali po jeho uzatvorení v nočných hodinách navštevovať neďaleký park v blízkosti chrámu a tým vzbudzovali isté verejné pohoršenie. Vo všeobecnosti však vieme z článkov a výpovedí respondentovrobiť záver, že v 90. rokoch išlo viacerým z majiteľov o to ponúknuť vyššiu kultúru, ako tomu bolo napríklad v *Mercury* alebo v *G&L*, kde sa vystavovalo umenie a konali umelecké vernisáže, alebo zariadiť aj istý politický presah tým, že svoje priestory ponúkali rôznym spolkom, ako tomu napríklad bolo v *Piano bare*, kde sa okrem iných stretával aj prvý spolok transsexuálov, TransForum. V časti práce, ktorá sa zaoberá 90. rokmi je pre mňa ťažké hodnotiť z dostupných zdrojov, nakoľko sa ľudia cítili alebo necítili v podnikoch bezpečne. Absencia tejto otázky v článkoch i výpovediach respondentov napovedá, že sa časy veľmi zlepšili, že narastal záujem heterosexuálnej väčšiny o túto otázku a tieto miesta a že mala menšina dostatok priestoru, aby sa zaoberala otázkou rastúcich podnikateľských príležitostí, v rámci ktorých mala záujem ponúknuť tejto komunite čo najviac len vedela.

ZÁVER

Cieľom tejto práce bolo vedieť interpretačne vyhodnotiť, ako sa cítili gayovia v 80. a 90. rokoch 20. storočia na miestach gay sociability. Hlavným skúmaným pocitom bol pre mňa pocit bezpečia a na základe neho som si kládol v práci najmä otázku, či sa homosexuáli cítili na týchto miestach bezpečne a ako tomuto pocitu tieto miesta prispievali, alebo naopak, z neho uberali. Zaujímalo ma akým najväčším nástrahám a rizikám v tomto historickom období homosexuáli čelili a ako postupovali, aby sa týmto rizikám v čo najväčšej možnej miere vyhli.

Analýzou desiatok gay periodík z daného obdobia a výstrižkov tlače zozbieraných v zbierkach Jana Lányho a Jiřího Hromady, s pomocou výskumov v sekundárnej literatúre som prichádzal na to, že sa odpoveď na túto otázku líši na základe rôznych faktorov, ktoré tieto miesta ovplyvňovali. Poloha miesta, jeho viditeľnosť, jeho otvorenosť alebo uzavretosť verejnosti, skúmané časové obdobie, prítomnosť heterosexuálov a riziko policajných razii alebo kontrol na týchto miestach vo veľkej miere prispievali tomu, či sa homosexuáli cítili alebo necítili bezpečne.

Analytickú časť som rozdelil do dvoch hlavných časových období 80. a 90. rokov, ktoré oddeľuje Nežná revolúcia v roku 1989, a s ňou nástup nového politického usporiadania v Československu. Toto rozdelenie zdôvodňujem tým, že sa tieto dve obdobia práve kvôli roku 1989 začali odlišovať v tom, ako k tejto komunite pristupovali aj počtom a charakterom jednotlivých miest gay sociability.

V rámci 80. rokov som analyzoval najmä tri hlavné kategórie, ktorými boli verejné záchody, kúpele a bary spolu s tanečnými barmami. V 90. rokoch som prácu rozdelil taktiež na tri kategórie. Venoval som sa barom a diskotékam, saunám a v tretej časti som uviedol aj založenie spolkov Lambda a SOHO, ktoré vo veľkej miere ovplyvňovali vývoj gay komunity v 90. rokoch a zároveň kvôli tomu, že oba tieto spolky založili pravidelné periodiká, ktoré slúžili ako primárny zdroj pre túto prácu. V jednotlivých kategóriách som postupne analyzoval pocit bezpečia homosexuálov na týchto konkrétnych miestach s ohľadom na spomínané faktory ovplyvňujúce tento pocit, ktoré boli pre ne najpodstatnejšie.

V analýze 90. rokov je dôležité poukázať na nedostatočnosť periodík ako hlavného primárneho zdroja. Napriek tomu, že to boli dobové periodiká, ktoré v 90. rokoch vychádzali a ponúkali aktuálny pohľad na jednotlivé miesta gay sociability, chýba v nich reflexia na

pocit bezpečia v rámci týchto priestorov. Ten bol často zatienený pocitom nadšenia z narastajúceho počtu nových miest a ich diverzifikácie a preto mi ostávalo analyzovať skôr absenciu pocitu ohrozenia a nebezpečia v týchto periodikách a interpretovať ju ako tému, ktorá v tomto období medzi homosexuálmi nebola zaujímavá. Táto časť môjho výskumu by si zaslúžila určitú nadstavbu v podobe orálno-historického výskumu s pamätníkmi z obdobia 90. rokov, ktorí by vedeli to, či sa v týchto priestoroch cítili bezpečne, prípadne aj to aké nové riziká v tomto období nastávali, posúdiť z vlastnej, individuálnej, perspektívy.

Touto prácou chcem poukázať na otázku bezpečia LGBTQ+ menšiny v priestoroch jej sociability a zároveň ohľadom nej vzbudiť záujem väčšinovej spoločnosti. Ani dnes nie je samozrejmosťou, že tieto priestory sú bezpečným útočiskom pre túto komunitu a je podľa môjho názoru dôležité sa obzrieť do minulosti a reflektovať cez ňu na prítomnosť, v ktorej žijeme.

POUŽITÁ LITERATÚRA A ZDROJE

Capuzza, J. C., & Spencer, L. G. 2015. *Transgender communication studies: histories, trends, and trajectories*. Lanham, Maryland : Lexington Books.

Queer. 2. díl, Muži na vysokých podpatcích I. TV, ČT2, 9.9.2016. Dostupné na: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10520528904-queer/213562210900002/>

Queer. 3. díl, Muži na vysokých podpatcích II.. TV, ČT2, 9.9.2016. Dostupné na: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10520528904-queer/213562210900002/>

Příběhy 20. století. I. řada. 2. díl, Život s Cejchem. TV, ČT2, 10.9.2017. Dostupné na: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11454740577-pribehy-20-stoleti/216562261760011/>

Fanel, J. 2000. *Gay historie*. Praha: Dauphin.

Finnegan, Diarmid A. 2008. *The Spatial Turn: Geographical Approaches in the History of Science*. *Journal of the History of Biology*. vol. 41, no. 2

Fojtová S., V. Sokolová. 2013. *Strategies of Inclusion and Shifting Attitudes towards Visibility in the Gay, Lesbian, and Queer Discourse in the Czech Republic after 1989*. In N. Fejes, A. P. Balogh (eds.). *Queer Visibility in Post-socialist Cultures*. Bristol, Chicago: Intellect, 105-130.

Foucault, M. 1999. *Dejiny sexuality I*. Praha: Herrmann & synové.

Himl, P., J. Seidl, F. Schindler (eds.). 2013. *Miluji tvory svého pohlaví: homosexualita v dějinách a společnostech českých zemí*. 1. vyd. Praha: Argo.

Jandourek, J. 2007. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál

Kazyak, Emily. 2020. *Introduction to special issue "Geographies of Sexualities*. *Journal of lesbian studies* [online]. England: Routledge.

Lambda, Praha: Lambda, 1990-1992.

Novotná, H., Špaček O., Šťovičková Jantulová, M. 2019. *Metody výzkumu ve společnosti českých vědách*. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií. Praha.

Ondrisová, S. 2002. *Neviditeľná menšina. Čo (ne)vieme o sexuálnej orientácii*. Bratislava: Nadácia Občan a demokracia

Pickett, B. 2021 *Homosexuality*, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Edward N. Zalta (ed.)

Putna, Martin C. 2013. *Homosexualita v dějinách české kultury*. Vyd. 2. Praha: Academia,

Seidl, J. a kol. 2012. *Od žaláře k oltáři: Emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti*. Brno: Host.

Seidl, Jan. *Teplá Praha: průvodce po queer historii hlavního města 1380-2000*. Brno: Černé pole, 2014

Soho revue: Kulturně společenský měřičník. Praha: Orbis, 1991-1997

Sokolová, V. 2015. *Duhový život pod rudou hvězdou: Státní přístup k homosexualitě a neheterosexuální životy v normalizačním Československu*. In H. Havelková, L. Oates-Indruchová. *Vyvlastněný hlas*. Praha: SLON, 243-284.

Sokolová, V. 2022. *Queer Encounters with Communist Power Non-Heterosexual Lives and the State in Czechoslovakia, 1948-1989*. Karolinum

Sokolová, V. 2012. *Skládání duhové mozaiky: Česká sexuologie a „gay“ a „lesbická“ orální historie v komunistickém Československu*. *Gender a Výzkum* [online]. Institute of Sociology, Czech Academy of Sciences, 13(2), 28